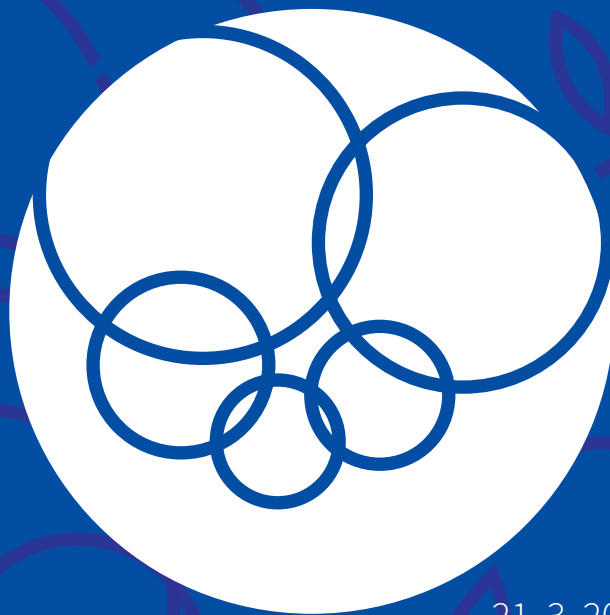

SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ Z KONFERENCE

ZKUŠENOSTI PŘECHODNÉ PĚSTOUNSKÉ PÉČE
A CESTA DÍTĚTE DO STABILNÍ RODINY / KOLEKTIV AUTORŮ

21. 3. 2019, Grandhotel Brno

Závěrečná konference projektu *Procesy práce s pěstouny na přechodnou dobu*, CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_065/0003839,

podpořeného z Evropského sociálního fondu

Realizátor projektu a pořadatel konference:

Sdružení pěstounských rodin z.s., Anenská 10, 602 00 Brno

www.pestouni.cz

Příspěvky uspořádala: *Julija Prejsová*

Grafika: *Juraj Zeman / design.georgius.cz*

Příspěvky prošly jazykovou a autorskou korekturou.

Kopírování obsahu anebo citace jsou povoleny pouze se souhlasem Sdružení pěstounských rodin.

1. vydání

Rok 2019

ISBN 978-80-270-5905-8

PŘEDMLUVA

Mgr. Ing. Pavel Šmýd, předseda Sdružení pěstounských rodin

5

01 AKTIVITY A PLÁNY MPSV V OBLASTI PPPD

JUDr. Zuzana Zárasová, MPSV

7

02 PŘEDÁVÁNÍ DÍTĚTE Z PPPD DO MEZINÁRODNÍHO OSVOJENÍ

Mgr. Ondřej Bouša, UMPOD

17

03 HISTORICKÝ KONTEXT KRÁTKODOBÉ PĚSTOUNSKÉ PÉČE

PhDr. Miloslav Macela, nezávislý expert

27

04 CO POTŘEBUJE DÍTĚ V PPPD

Alžběta Hlásková, metodička pro pěstounskou péči na přechodnou dobu, Dobrá rodina, z. s.

35

05 VÝBĚR A POSUZOVÁNÍ PŘECHODNÝCH PĚSTOUNŮ, NÁROKY NA NĚ A NÁSLEDNÁ SPOLUPRÁCE PŘECHODNÝCH PĚSTOUNŮ S KRAJEM

Mgr. Petr Pucholdt, psycholog pro náhradní rodinnou péči, SPO – JMK

47

06 DOBRÁ PRAXE V PŘEDÁVÁNÍ DÍTĚTE DO PÉČE STÁLÝCH PEČOVATELŮ

Ludka Kamenská, pěstounka na přechodnou dobu

65

07 DOPROVÁZENÍ PŘECHODNÝCH PĚSTOUNŮ V BAVORSKU A DOLNÍM RAKOUSKU

Mag. Alena Vítková, vedoucí pracoviště SPR Kroměříž, klíčová pracovnice rodin

75

08 ZÁVĚREČNÉ SLOVO

Sylva Dvořáčková, vedoucí Poradny NRP SPR Brno

85

V revoluční den 7. listopadu 2012 byla konečně prohlasovaná vskutku revoluční novela zákona č. 359/1999 Sb. Rychlé naplňování a snaha o nápravu tolika různých křivd zaplnily následující měsíce. Z pohledu osmi let života dítěte jsme ve druhé třídě.

Uvědomujeme si, kolik různých vlivů se promítlo do života dětí, které potřebují získat rodinu. Nejnáročněji zasáhl nový občanský zákoník a jeho interpretace soudními rozhodnutími. A neustálý spor o stabilní rodinné prostředí jako jedinečné místo, které si zaslouží každé dítě, proti občasným kontaktům s biologickými příbuznými. Vývoj probíhá velmi intenzivně a komentáře Výboru pro práva dítěte nám znovu připomínají, že v centru všeho našeho dění je dítě. Ne dospělý rodič, ne pěstoun, ale dítě ve své bezmoci a zranitelnosti.

Konference, ze které vychází předkládaný sborník příspěvků, nebyla vůbec klidné posezení. Střetly se zkušenosti s teorií, praxe každého dne s představami vrcholných orgánů státu, nepochopitelná rozhodnutí soudu a bolestné zkušenosti dítěte v ohrožení života. Budeme moc rádi, když se nám podaří ve společnosti, v odborných kruzích a odpovědných pracovnících probouzet a povzbuzovat úsilí o nejvyšší zájem dítěte.

*Mgr. Ing. Pavel Šmýd,
předseda Sdružení pěstounských rodin z.s.*

Aktivity a plány Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (MPSV) v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu (PPPD)

JUDr. Zuzana Zárasová, MPSV

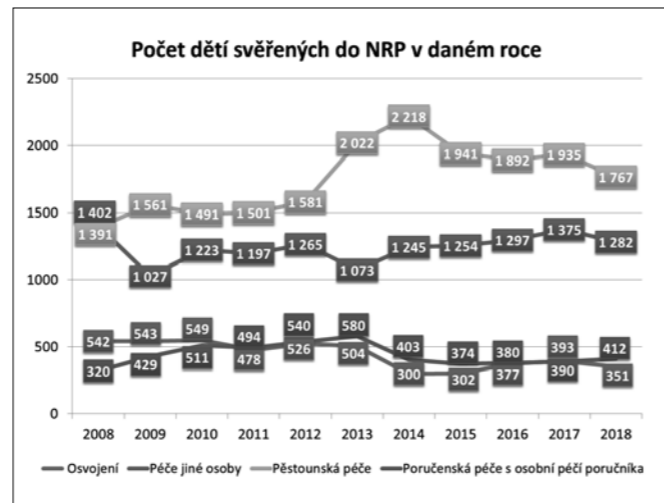
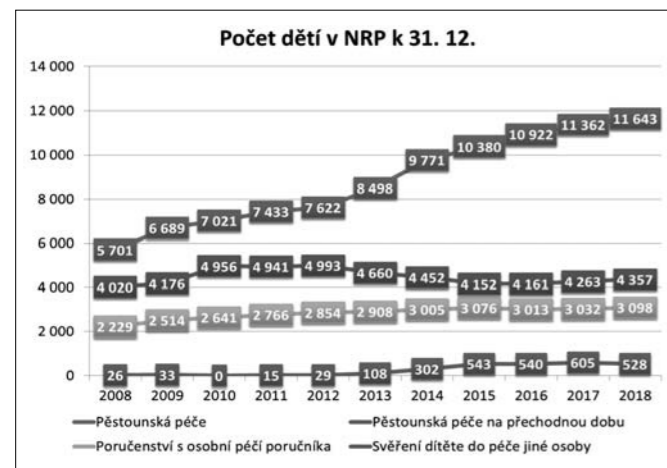
Ministerstvo práce a sociálních věcí má výhodu, že vidí věci z globálu, tedy tak, jak jsou nastaveny a jak probíhají v rámci celé České republiky, v jednotlivých krajích, obvodech.

V agendě sociálně-právní ochrany dětí, a tedy i náhradní rodinné péče, máme k dispozici statistické výkazy od jednotlivých obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a krajských úřadů,

které pak dáváme dohromady za celou Českou republiku. Pro všechny posluchače či čtenáře může být zajímavé se podívat na náhradní rodinnou péči, včetně přechodné pěstounské péče, z celkového

pohledu, proto si dovolím prezentovat statistiky v oblasti náhradní rodinné péče nejen za loňský rok (2018), ale také za roky předchozí, aby byl patrný vývoj v této oblasti.

Začala bych celkovými počty dětí svěřených do některé z forem náhradní rodinné péče vždy k datu 31. 12. daného roku a počty dětí svěřených do jednotlivých forem náhradní rodinné péče v daném roce.

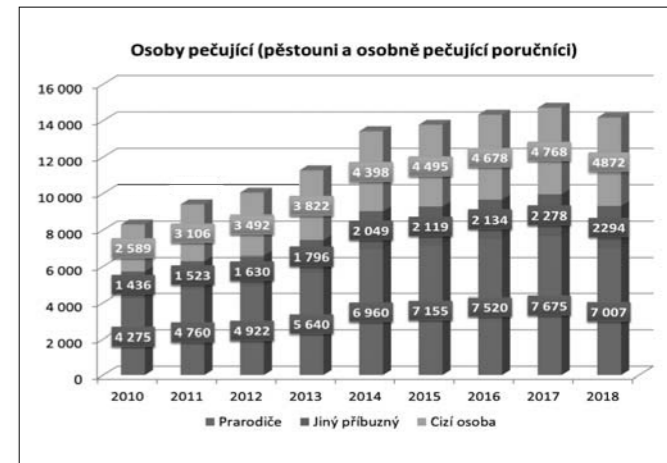

Z grafů je zřejmé, že počty dětí svěřených do náhradní rodinné péče rostou, nárůst je patrný zejména u pěstounské péče a přechodné pěstounské péče od roku 2013, kdy vstoupil v účinnost zákon č. 401/2012 Sb., který novelizoval zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (tzv. velká novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí).

Od roku 2013 byly podstatně zvýšeny dávky pěstounské péče a bylo zavedeno tzv. doprovázení pěstounů financované ze státního příspěvku na výkon pěstounské péče. Došlo tak k postupnému rozvoji služeb pro pěstounské rodiny a jim svěřené děti a zavedení profesionální podpory při poskytování náhradní rodinné péče. Ovšem nedá se říci, že by nárůst počtu dětí v náhradní rodinné péči znamenal úměrně pokles dětí v ústavní péči, byť k němu dochází.

Následující graf zachycuje vztah osob, které poskytují náhradní rodinnou péči, vůči svěřeným dětem. Byť počty dětí v náhradní rodinné péči rostou, zůstává i v průběhu let zhruba zachován podíl příbuzných a zprostředkovaných pečovatelů. Zhruba polovina náhradních pečovatelů jsou prarodiče, případně praprarodiče svěřených dětí, cca 15 % jsou jiné osoby příbuzné dítěti (již zletilý

sourozenec, teta, strýc) a cca 35 % náhradních pečovatelů nemá žádný příbuzenský vztah ke svěřeným dětem. Zároveň platí, že téměř 3/4 rodin mají svěřeno do péče pouze 1 dítě.

K samotnému tématu této konference, tedy k přechodné pěstounské péči, rovněž uvedu několik čísel, a to počty osob, které vykonávají pěstounskou péči na přechodnou dobu (tedy počty „osob v evidenci“), a počty dětí, které byly přechodným pěstounům svěřeny do péče v jednotlivých letech.

	Celkem	Přibylo	Ubylo
2013	153		
2014	421	313	45
2015	654	377	85
2016	799	352	141
2017	900	345	217
2018	792	273	215

	Svěření v daném roce	Na konci daného/začátku následujícího roku	Z toho se zdr. postižením
2006	4	4	0
2007	0	4	0
2008	12	26	1
2009	7	33	4
2010	0	0	0
2011	6	15	0
2012	41	29	0
2013	169	108	2
2014	450	302	5
2015	614	543	12
2016	692	540	15
2017	730	605	21
2018	671	528	21

Počty přechodných pěstounů a úměrně tomu i počty dětí svěřených do této formy péče prudce vzrostly po novele zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, tedy od roku 2013, byť institut přechodné pěstounské péče je v českém právním řádu zakotven již od roku 2006. Podmínky pro přechodné pěstouny však byly do roku 2013 stejné jako u dlouhodobých pěstounů (např. odměna pěstouna za péči o jedno svěřené dítě činila 3 410 Kč měsíčně a náležela mu pouze v době aktuální péče o dítě), proto tento institut nebyl téměř využíván. Od roku 2013, kdy odměna přechodných pěstounů činí 20 000 Kč hrubého měsíčně, náleží jim i v době, kdy aktuálně nepéčují o žádné dítě, a odměna je koncipována jako jakási náhrada příjmu ze zaměstnání, které lze souběžně s výkonem PPPD vykonávat jen stěží, dochází (a to i díky zavedení služeb pro pěstouny a jejich doprovázení) k nárůstu počtu zájemců o tento typ náhradní rodinné péče a k nárůstu počtu osob, které jej fakticky poskytují.

„Boom“ ve výkonu PPPD a počtu zájemců o PPPD, který jsme zaznamenali v letech 2015–

2017, nyní opadá. Je to dáno tím, že stávající přechodní pěstouni jsou již vyčerpaní a s pěstounskou péčí končí, případně přerušují její výkon, ale také tím, že došlo ke stagnaci podpory, zejména finanční, což není motivující ani pro stávající pěstouny, ani pro potenciální zájemce o PPPD.

Od 1. 1. 2018 došlo k navýšení odměny pěstouna u dlouhodobých pěstounů o poměrně vysoké částky, návrh navýšení odměny i pro přechodné pěstouny v Poslanecké sněmovně neprošel. MPSV však v současné době situaci analyzuje a je možné, že v rámci novelizace zákona o sociálně-právní ochraně dětí bude navýšení odměny pro přechodné pěstouny opět navrženo.

Ohledně současných aktivit MPSV v oblasti náhradní rodinné péče, zejména tedy přechodné pěstounské péče, bych zdůraznila výjezdy zaměstnanců ministerstva do jednotlivých krajů, kdy se tito zaměstnanci setkávají s přechodnými pěstouny, zástupci doprovázejících organizací, orgánů sociálně-právní ochrany dětí a zaměstnanci krajských úřadů, kteří mají na starosti náhradní rodinnou péči. Máme za sebou již 12 těchto výjezdů

v rámci „PPPD tour“, v květnu a červnu 2019 nás čekají poslední dva kraje.

Setkání probíhají formou 4 dopoledních workshopů, na kterých se diskutují témata: role a kompetence jednotlivých aktérů systému, průběh PPPD, předávání dítěte z PPPD a specializace PPPD. Své závěry každá z těchto čtyř skupin odpoledne prezentuje ostatním a následně probíhá ještě závěrečná diskuse.

Ukazuje se, že řada problémů při výkonu PPPD je v jednotlivých krajích shodná, byť samozřejmě existují určitá krajová specifika. Co zaznívalo od účastníků těchto setkání téměř ve všech krajích, je nedostatečná komunikace jednotlivých subjektů podílejících se na řešení situace dítěte v PPPD, nepředávání informací ze strany OSPOD pěstounům, kteří díky tomu nevědí, co má OSPOD s dítětem, jež mají v péči, v plánu, v jakém časovém horizontu apod., a cítí se pak nejistí. Od pěstounů rovněž zaznívalo, že mají občas pocit, že nejsou ze strany OSPOD bráni jako partneři. Zmiňována byla v některých případech rovněž neinformovanost či neznalost problematiky související s pěstounskou péčí.

Problematicky jsou často vnímány kontakty s biologickou rodinou dítěte. Často byla také zmiňována roztržitá praxe soudů při rozhodování o péči o děti a dlouhá doba trvání soudního řízení. Přechodné pěstouny pak trápí výše jejich finančního ohodnocení, ale i proces vyřizování dávek na úradech práce a administrativní zátěž (např. vyřizování rodných listů svěřených dětí, průkazů totožnosti apod.). Tato setkání jsou vnímána pozitivně, neboť je vyjasněno mnoho otázek a dochází k navázání či zlepšení vztahů mezi jednotlivými subjekty.

MPSV rovněž pořádá pravidelné metodické porady v oblasti náhradní rodinné péče se zástupci krajských úřadů a Magistrátu hl. m. Prahy, v březnu 2019 bylo mj. tématem plánování kapacit PPPD. Jednotlivé krajské úřady vzájemně sdílely svou praxi v této oblasti, vyjadřovaly se k tomu, zda mají či nemají naplněnou kapacitu přechodných pěstounů (většina krajů má přechodných pěstounů nedostatek, zejména pro sourozenecké skupiny a starší děti, některé kraje uváděly, že pro malé děti již mají přechodných pěstounů dostatek) nebo jak přistupují k přehodnocení přechod-

ných pěstounů (někde je to individuální, jelikož zaměstnanci krajského úřadu pro náhradní rodinnou péči „své“ přechodné pěstouny znají, někde přistupují k plošnému přehodnocení pěstounů po určité době, např. po 3 letech, jinde se osvědčily dotazníky zaměřené na zpětnou vazbu).

Jak ze zmiňovaných setkání, tak z dalších aktivit MPSV a analýz, které má ministerstvo k dispozici, byly prozatím detekovány tyto oblasti, na které se budeme nyní zaměřovat:

- zpracování jednotné metodiky k rolím a kompetencím jednotlivých aktérů v systému pěstounské péče (OSPOD, krajský úřad, doprovázející subjekt, pěstoun),
- jednotná metodika k doprovázení (včetně specifik pro příbuzenskou, resp. nezprostředkovanou pěstounskou péči),
- metodika ke kontaktům dítěte v náhradní rodinné péči s biologickou rodinou a osobami dítěti blízkými (kdo plánuje, asistované kontakty, odpovědnost atd.),
- probíhá revize instrukce náměstkyně ke státnímu příspěvku na výkon pěstounské péče,

- probíhá interní diskuse k novelizaci zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, např. též v oblasti dávek pěstounské péče a státního příspěvku na výkon pěstounské péče.

Dále bych krátce zmínila, že se blíží k závěru projekt MPSV „Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí“, kde je jednou z hlavních aktivit rozvoj náhradní rodinné péče.

Z projektu vznikne řada manuálů, např. rámec pro posuzování zájemců o náhradní rodinnou péči, kritéria odborného posuzování zájemce o náhradní rodinnou péči nebo materiál k revizním setkáním u neúspěšně zprostředkované a předčasně ukončené náhradní rodinné péče. Je zpracováván návrh kritérií kvality příprav na přijetí dítěte do pěstounské péče nebo osvojení a dalšího vzdělávání pěstounů, materiál k novým postupům v procesu zprostředkování náhradní rodinné péče a podpory pěstounských rodin pečujících o děti se specifickými potřebami, vznikla řada analýz, včetně analýzy k příbuzenské pěstounské péči. Jednotlivé postupy byly pilotovány a testovány v zapojených krajích, k výstupům projektu

nyní probíhají kulaté stoly. Více je možno se dozvědět na www.pravonadetstvi.cz.

Věřím, že se nám všemi těmito kroky povede zlepšit systém náhradní rodinné péče v České

republice, vyladit stávající nedostatky a nacházet stále více náhradních rodičů pro děti, které z nejrůznějších příčin nemohou vyrůstat ve vlastní rodině.

Předávání dítěte z pěstounské péče na přechodnou dobu do mezinárodního osvojení

Mgr. Ondřej Bouša, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen Úřad) zprostředkovává od roku 2000 mezinárodní osvojení dětem, pro které nebyla nalezena náhradní rodinná péče v rámci České republiky.

Do roku 2013, kdy novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí umožnila skutečný rozvoj pěstounské péče na přechodnou dobu (dále jen PP), mohl Úřad v kontextu mezinárodního osvojení pracovat prakticky jen s dětmi umístěnými do ústavní péče. Je tedy pochopitelné, že počet dětí,

kterým bylo zprostředkováno mezinárodní osvojení z ústavní péče, je neúměrně vyšší (655 dětí) než počet dětí předtím umístěných do pěstounské péče na přechodnou dobu (9 dětí). Nejčastěji jsou děti umístěny do Dánska, Německa, Švédska a Itálie. Jelikož pěstounská péče má mít přednost před péčí ústav-

ní, očekáváme, že s touto variantou se budeme také na Úřadě potkávat častěji. Vzhledem k relativně nízkému počtu mezinárodních osvojení (v průměru 35 za rok) a ještě výrazně nižšímu počtu dětí, které byly předtím umístěny v PP, se tak pro žadatele z ciziny i pro pěstounské rodiny jedná o novou situaci, se kterou není možné mít veliké zkušenosti.

Následující text¹ vychází z materiálů (doporučený postup pro předávání dítěte z PP do mezinárodního osvojení, oddělení psychologů Úřadu,

informační balíček pro pěstounské rodiny), které Úřad připravil zejména pro pěstouny, ale také pro žadatele o osvojení ze zahraničí. Jejich cílem je pěstouny informovat a snížit tak přirozené obavy z neznámého. Vytvoření materiálů bylo inspirováno zkušeností Úřadu s předáváním z ústavní péče, zkušeností pracovníků oddělení psychologů s náhradní rodinnou péčí a dobrou praxí lidí a organizací, které doprovází pěstouny v rámci předávání dětí v ČR².

1 *Text se týká prakticky jen psychologické části práce. Před tím, než je však možné s touto částí začít, musí nezbytně proběhnout velká část práce právníků oddělení mezinárodních adopcí. S tou se lze seznámit např. v: SKORUŠOVÁ, Lucia a SÁZAVSKÁ, Kateřina. Zprostředkování mezinárodního osvojení dítěte do ciziny (1.). Právo a rodina. Wolters Kluwer, 2017, 2017(4). SKORUŠOVÁ, Lucia a SÁZAVSKÁ, Kateřina. Zprostředkování mezinárodního osvojení dítěte do ciziny (2.). Právo a rodina. Wolters Kluwer, 2017, 2017(5). SKORUŠOVÁ, Lucia. Zprostředkování mezinárodního osvojení dítěte z ciziny. Právo a rodina. Wolters Kluwer, 2017, 2017(2). SKORUŠOVÁ, Lucia. § 19a – § 21. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2018, s. 176–195. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-713-2.*

2 *Text se týká jen vybraných aspektů předávání dítěte z pěstounské péče na přechodnou dobu do mezinárodního osvojení. Komplexnější přehled nabízí např: SKORUŠOVÁ, Lucia a ZDRÁHALOVÁ, Michaela. Zprostředkování mezinárodního osvojení z pěstounské péče na přechodnou dobu. In: Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2018. ISBN 978-80-907053-2-6.*

Doprovázení žadatelů o osvojení

Typický pár, který je zařazen do evidence Úřadu, může být charakterizován jako osobnostně velmi tolerantní, vzdělaný, finančně zabezpečený a s odlišným výchovným stylem, než je běžné v České republice. Tito žadatelé jsou připraveni velmi rychle (do dvou měsíců) odcestovat do České republiky a pobýt zde 6–8 týdnů. Nepreferují žádné etnikum dítěte, jsou tolerantní k rizikové sociální i osobní anamnéze dítěte a jsou (často) připravováni vysloveně na mezinárodní osvojení. A konečně, byli ochotni a schopni plnit relativně vysoké nároky kladené českou stranou. Jelikož proces osvojování dítěte je sám o sobě značnou

zátěží a v případě mezinárodního osvojení se objevují ještě další rizikové faktory (např. jazyková bariéra, kulturní odlišnosti, absence podpůrné sítě), je tedy ze strany Úřadu tento proces zajišťován a podporován právníkem a psychologem. Psycholog Úřadu žadatele doprovází, což je možné chápat jako formu psychologické podpory v náročných životních situacích, která napomáhá adaptaci na změny v životě. Této podpory se ze strany Úřadu dostává žadatelům po stránce emocionální, sociální, praktické a informační, podílí se na ní tedy větší tým lidí (zejména psycholog, právník, tlumočník, orgány SPOD).

Příprava dítěte a pěstounské rodiny

Včasná a dostatečná příprava dítěte na příjezd „návštěvy ze zahraničí“ a seznámení se mohou výrazně ovlivnit průběh prvního setkání, poznávání se, případně i následné navazování vztahu dítěte k budoucím rodičům. Podpora pěstounů je v této fázi zcela zásadní a nenahraditelná. Proto před příjezdem žadatelů ze zahraničí (přibližně 1–2 týdny) je psycholog (eventuálně též právník) v kontaktu s pěstounskou rodinou. Dochází k vyjasňování informací, kontaktům klíčového pracovníka s pěstouny, pěstounská rodina obdrží od Úřadu fotky žadatelů, základní informace o nich a odkaz na pohádku v jazyce žadatelů tak, aby mohli dítě postupně a s ohledem na jeho věk připravovat na příjezd návštěvy. Psycholog s pěstouny prochází obvyklý scénář a časté dotazy, pěstouni zas mohou psychologovi doporučit například oblíbenou hračku nebo sladkost dítěte a tuto cennou informaci pak předat žadatelům. Celkově

lze shrnout, že cílem přípravy je pomoci dítěti převést neznámé na známé, konkretizovat očekávání a lépe zvládnout nejistotu, usnadnit navázání kontaktu a přenést vztah z pěstounů (pro něj bezpečných osob) na osoby nové.

Mezi doporučení, která psycholog v rozhovoru s pěstounskou rodinou probírá, patří zejména:

- s dítětem o návštěvě hovoří vždy jeden člověk – nejčastěji pěstounka
- dítě je informováno vždy individuálně, bez přítomnosti dalších osob nebo dětí
- je nutné sledovat reakce dítěte, ale také reakce ostatních členů rodiny
- dítě je na návštěvu pozitivně motivováno, ve vztahu k návštěvě by měly být prezentovány pozitivní pocity
- o žadatelích hovoříme jako o návštěvě, o paní/pánovi či tetě/strejdovi, případně používáme

jejich křestní jména – nepoužíváme slova jako máma/táta/rodiče

- dítěti je návštěva představena pomocí fotografií, přičemž je dítěti opakovaně poskytnuto maximum informací, jež jsou o rodině známé
- je důležité dítěti opakovaně pouštět pohádku/hudbu v jazyce žadatelů, kterou pěstouni obdrží od Úřadu

Úkoly pro psychologa doprovázejícího předávání jsou zejména zpřehlednit proces pro všechny zúčastněné strany, vymezit očekávání a kompetence jednotlivých zúčastněných, zapojit do celého procesu dítě a umožnit mu tak maximální informovanost a možnost být aktivně zapojeno a minimalizovat případné komplikace. Velmi dobře si uvědomujeme, že aktivní a podpůrná role pěstounů je v celém procesu nezastupitelná. Proto se s nimi (stejně jako s žadateli) pokoušíme vybudovat profesionální vztah a vždy upřímně oceňujeme veškerou péči a lásku, kterých se dítěti dostalo, i nasazení a flexibilitu, jež bude potřeba vynaložit pro úspěšné navázání dítěte na nové rodiče.

Setkání s žadatelem (a pěstounem na přechodnou dobu) – provázení

Doprovázení je rámováno povinnými společnými setkáními, která jsou vždy minimálně tři (u větších dětí je ještě další, kdy se připravují na přemístění do nové země). Úvodní setkání (tzv. nulté) probíhá na Úřadě, účastní se jej právník a psycholog Úřadu a tlumočnick. Jeho účelem je společné seznámení, poskytování základních informací a organizačních pokynů ohledně pobytu žadatelů v ČR, mírnění obav, nejistoty, prostor pro otázky žadatelů a pomoc při zpracování návrhu na předání dítěte do péče před osvojením pro soud. Další oblastí informací je samotné dítě, kdy je popisován jeho vývoj, aktuální situace, zdravotní stav a jeho preference a záliby.

Většinou následující den probíhá další společné setkání, kterého se již účastní pěstounská rodina, dítě a klíčový pracovník doprovázející

organizace (opět za účasti psychologa a tlumočnicka). Jako místo tohoto setkání doporučujeme domácnost pěstounů, protože se jedná o místo, které je pro dítě důvěrně známé, a tedy bezpečné. Toto setkání je možné rozdělit do tří fází. První je **schůzka s pěstouny**, která trvá cca 30–60 min., kdy pěstouni předávají informace o dítěti a žadatelé mají možnost se doptávat na podrobnosti. Nejčastěji žadatele zajímá, co dítě má a nemá rádo, jaký je jeho denní režim atd. Dále je zde prostor pro sdílení aktuálních zpráv, zejména je-li dítě v péči specialistů (tlumočnick zabezpečí překlad). Lze případně domluvit i společnou návštěvu konkrétního lékaře (pěstouni s žadatelem, případně s tlumočnickem). Na tuto část je vhodné zajistit, aby dítě bylo hlídáno jinou osobou mimo domácnost, případně tuto informativní část realizovat

jinde, kde dítě nebude do informačního procesu vstupovat.

Následuje **seznámení dítěte s budoucími rodiči** (cca 1–2 hod.), které je velmi volně ponecháno na iniciativě žadatelů a pěstounky, která dítěti návštěvu představuje. Je možné předání dárku (zde se využívá informace z kontaktu s pěstouny), případně lze rovnou přejít ke společné hře a pozvolnému seznamování se. Psycholog Úřadu podporuje žadatele, ale pokud vše probíhá spontánně, spíše stojí v pozadí. Je vhodné natáčet či fotografovat. Pokud je přítomno ještě vlastní dítě budoucích rodičů, je vhodné podporovat i vzájemnou komunikaci dětí.

Poslední částí prvního setkání je **zhodnocení seznámení a tvorba dalšího plánu** (cca 30 min.). Jeho hlavní částí je sdílení se žadatelem (pocity, myšlenky, jaké to pro něj bylo, zda vidí v něčem problém, zda je něco překvapilo) a plánování dalšího seznamování, plán návštěv, zvykání, organizační vyjasňování, předávání kontaktů. **Výsledkem je předběžný plán dalšího setkávání budoucích rodičů s dítětem, se kterým všichni souhlasí.**

Jestliže dítě již navštěvuje základní školu, bude v průběhu interakce pozastavena pravidelná školní docházka. Je vhodné připomenout, že plánování se řídí výhradně **potřebami dítěte**. Vzhledem k emoční vypjatosti situace vidíme přínos v tom, že proces je doprovázen vlastně dvěma odborníky, kteří nejsou natolik emočně angažováni jako pěstouni a žadatelé. Obecným pravidlem, které se nám opakovaně osvědčuje a je protektivním faktorem pro všechny zúčastněné, je to, aby **kontakt dítěte a budoucích rodičů byl každým dnem delší a intenzivnější** až po první noční přespání dítěte. Od té doby pak přebývá dítě v nové rodině. Podobné pravidlo platí také o pozvolném vzdalování se (např. při procházkách) od bydliště pěstounů. Pěstouni jsou zpočátku důležitým průvodcem rodičů, ukazují jim, na co je dítě zvyklé, jak na něj mají reagovat, pečovat o něj apod. Pěstouni postupně přechází do pozadí, pouze dítě doprovází až do té doby, kdy se dítě cítí s budoucími rodiči bezpečně (tak jak je to běžné při osvojování v rámci ČR). Je však dobré upozornit na to, že (často na rozdíl od českých žadatelů) žadatelé ze zahraničí

mají čas a prostor věnovat se výhradně dítěti. Již během prvních několika dnů s ním v součtu tráví daleko více hodin, než se podaří žadatelům, kteří např. musí do práce, dojíždět za dítětem atp., za mnohem delší dobu.

U druhého setkání je navíc přítomen zástupce příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který vede spisovou dokumentaci dítěte a který většinou zastává také funkci poručníka dítěte. Žadatelé mají možnost si na tuto schůzku připravit dotazy týkající se biologické rodiny dítěte. Tato možnost je velmi využívána a žadatelé ze zahraničí skutečně vítají veškeré informace o dítěti i jeho biologické rodině. Často projevují zájem o další informace v odstupech let a také o setrvání v kontaktu s pěstounem. Vše záleží na vzájemné domluvě a oboustranném souhlasu.

U větších dětí (od 6 let), případně pokud je identifikována potřeba na straně dítěte či žadatelů, probíhá ještě další setkání, kde je dítěti vysvětleno, že již brzy bude odjíždět do nového domova. Častým tématem starších dětí je např. kontakt s pěstouny či kamarády ze zařízení. U menších

děti se setkáváme spíše se zmatením z toho, že se vícekrát stěhují, zatím však stále ne do nového domova, o kterém již byly informovány. Je pro nás důležité vědět, že dítě v rámci svých možností chápe svou situaci a souhlasí s ní. U menších dětí se věnujeme spíše pozorování, s vyšším věkem však nabývá na významu rozhovor s dítětem.

Otázka loučení se objevuje jako velmi citlivé téma, značnou roli zde jistě hraje i fakt, že děti, které odchází z PP do mezinárodního osvojení, jsou v pěstounských rodinách nadprůměrně dlouho. **Po odjezdu žadatelů s dítětem do Brna** je po vzájemné domluvě možné např. za 3 dny (přes SMS) vyřídít pozdravy od pěstounů, u starších dětí je možné si vzájemně telefonovat, pokud o to dítě stojí. Případné osobní setkání s pěstouny je možné. Nemělo by však být časté (např. 1x za 10 dní), mělo by být velmi krátké a je důležité se chovat jako když se potkají známí – projevovat radost a spokojenost nad novým životem dítěte. Definitivní rozloučení je významné jak pro dítě, tak pro pěstouny. Mělo by proběhnout v době, kdy je dítě v plné péči budoucích rodičů již několik dní a je

naplánováno výrazné omezení kontaktu s pěstounskou rodinou. Proběhnout by mělo buď v místě ubytování rodiny, nebo v neutrálním prostředí – např. cukrárna, nikdy ne zpět v domě pěstounů. Doba tohoto rozloučení by měla být cca 30–60 minut, mělo by se odehrávat v pozitivní a radostné atmosféře, například formou malé oslavy (s dobrotou, pohoštěním, dárky). Naopak je vhodné vyhnout se protahování loučení, slzám apod. Je úkolem pěstounů, aby dokázali včas odejít a dítěti tak umožnili spíše vnímat pozitivní část dne. Cílem rozloučení je zejména pozitivně ukončit doposud vybudované vztahy: rozloučení dítě učí, že vztahy, které se budují, se náhle neopouštějí, ale ukončují tak, aby na ně zůstala hezká vzpomínka (rozdíl oproti nečekanému přemístění/odebrání). Noví rodiče i dítě by také měli získat dostatek materiálu (fotky, vzpomínky...), který zachytí tuto životní etapu dítěte pro lepší porozumění celému procesu a ucelení životní historie.

Závěrem lze shrnout, že přechod z pěstounské péče do mezinárodního osvojení je spíše raritní variantou. Vzhledem k tomuto a dalším objektivním rysům (zejména jazyková bariéra) má určitá specifika, z nichž nejvýraznější je zvýšená míra nejistoty u všech zúčastněných. Žadatelé i pěstouni se potýkají s nejistotou ohledně neznámé a méně strukturované situace (např. nelze stanovit přesná data závislá na soudu; kdy reálně končí moje role?), dalších možností kontaktu s dítětem atd. Z těchto důvodů je celý proces doprovázen navíc psychologem a právníkem Úřadu. Naším cílem je nejistoty pojmenovat, postupně snižovat a usnadnit tak navázání vztahu s novými rodiči. Pěstounská rodina je zcela zásadním a nepostradatelným členem týmu. Její postoj k žadatelům je rozhodující pro to, jakým způsobem a v jakém čase se dítě na žadatele naváže. Všechny tyto nároky a úkoly vnímáme a jako účastníci celého procesu se snažíme ochotně pomoci. Největší díl práce i radosti však spočívá právě na pěstounech a žadatelích.

Historický kontext krátkodobé pěstounské péče

PhDr. Miloslav Macela, nezávislý expert

Znalost historie je důležitá pro pochopení, proč jsou přístupy a role jednotlivých aktérů systému ochrany dětí nastaveny tak, jak je známe dnes. Vše, co je v současné praxi naplňováno, je určitým „sociálním konstruktem“, který je možno v případě potřeby změnit. To se týká i podoby náhradní rodinné péče.

Počátky pěstounské péče v dnešním pojetí lze datovat ke konci 18. století. Šlo o reakci na poměry v zemském „nalezinci“, kam byly svěřovány nemanželské děti, sirotci a také novorozenci z tzv. „tajného“ oddělení pražské porodnice. Ústav se vyznačoval vysokou úmrtností. Děti proto byly systematicky svěřovány na venkov, do „zdravější-

ho prostředí“. Nedostatek zájemců o pěstounskou péči (tento problém se řešil již v první polovině 19. století!) vedl k tomu, že od roku 1840 bylo dovoleno svěřovat děti i pražským pěstounům. V roce 1872 došlo k přijetí dalšího průlomového opatření. Dítě mohlo být svěřeno do péče příbuzných, či dokonce vlastní matky. Do čtyř let věku dítěte vyplácel ústav

rodině ošetřovné, ovšem pouze ve výši dvou třetin částky určené pro „nepříbuzenské“ pěstouny.

V polovině 19. století vstoupily do sociálního systému územní samosprávy, zejména obce. Podle zemského chudinského zákona z roku 1868 měla domovská obec povinnost zajistit, aby osiřelé či jinak opuštěné chudé děti byly vychovány a staly se „způsobilými k výdělku“. Způsob, jak se mnohé obce této povinnosti zhostily, vyvolával kritiku. Kromě placené pěstounské péče (v této souvislosti jsou doloženy „dražby“, tzn. svěření dítěte rodině s nejnižšími finančními požadavky) nebyla neobvyklá ani tzv. „střída“ či „okolek“, znamenající, že potřebné děti střídaly jednotlivé rodiny v domovské obci, které se o ně krátkodobě staraly.

Na omezené možnosti samospráv a neutěšený stav péče o děti reagovaly soukromé iniciativy. V roce 1908 vznikla organizace, která ovlivňovala podobu sociální péče o děti téměř půl století, Česká zemská komise pro ochranu dětí a péči o mládež. „Péče o mládež“ fungovaly úspěšně po celé období první i druhé Československé republi-

ky. Objevovaly se pokusy o její zestátnění, obecně však byla podpora formou státních subvencí považována za účelnější než aktivity veřejné správy (podle údajů z roku 1937 pokrývaly státní dotace jen cca 30 % celkových nákladů okresních a zemských péčí o mládež). Krátce po vzniku Československé republiky byl přijat první zákon upravující podrobně ochranu dětí v cizí péči.

Organizace péče o mládež přežily také období okupace, přestože byly pod silným tlakem protektorátních úřadů. Zásadní zlom přišel až po druhé světové válce, kdy byly všechny doposud fungující spolky péče o mládež s účinností od 1. ledna 1948 zrušeny a jejich majetek znárodněn. Náklady na péči o mládež převzal stát.

Po únoru 1948 byla vyhlášena tzv. „právníká dvouletka“ s cílem přepracovat celý právní řád v duchu komunistické ideologie. Prvním produktem se stal zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném. Zákon sice přinesl určité pozitivní změny, například zrovnoprávnění manželských a nemanželských dětí, do oblasti náhradní rodinné péče se však promítl velmi negativně. Mimo jiné zrušil

pěstounskou péči (tehdejší režim vykresloval pěstounskou péči především jako prostředek k využívání dětí k zemědělským či jiným pracím). Hlavní formou rodinné péče o cizí dítě se stalo osvojení, vyhrazené ovšem pro osoby zaručující, „že dítě bude vychováno k lásce k lidově demokratickému státu“. Jednoznačnou preferenci získala kolektivní výchova.

Sociální problematika byla vytlačována na úplný okraj zájmu. V roce 1951 došlo ke zrušení ministerstva sociální péče a rozdělení odpovědnosti za ohrožené děti mezi další rezorty. Hlavními kritérii tohoto „dělení“ (které v zásadě platí dodnes) se staly věk dětí a jejich znevýhodnění. Ústavní zařízení pro děti do 3 let věku (kojenec-ké ústavy) a domovy pro děti s tělesným postižením byly převedeny do gesce ministerstva zdravotnictví. Ministerstvo školství převzalo dětské domovy pro děti od 3 do 15 let, ústavy pro „duševně a smyslově vadnou mládež“ a „ostatní sociálně právní ochranu mládeže“. Ministerstvo spravedlnosti odpovídalo za „výchovny do-rostu“ (dřívější polepšovny), pečující o „mrav-

ně narušenou mládež“ starší 15 let s nařízenou ochrannou výchovou.

První změny tohoto neblahého stavu přinesl až počátek 60. let 20. století. V zahraničí a posléze i v Československu se začaly objevovat výzkumy dokumentující negativní dopady institucionální péče na vývoj dítěte. Zaznívala kritika „zanedbávání občanských práv jedince“ a upřednostňování „obecného zájmu“. V tomto duchu proběhla i revize právních norem z padesátých let, která se dotkla i rodinného práva. Zákon o rodině z roku 1963, který platil (s řadou pozdějších změn) až do konce roku 2013, doplnil vedle osvojení další alternativu ve formě svěření dítěte do „výchovy jiného občana než rodiče“. Tento institut náhradní rodinné péče dodnes přežívá v současném občanském zákoníku jako „péče jiné osoby“.

V rozvoji pěstounské péče sehrál důležitou roli rok 1968. V době politického uvolnění vznikla řada občanských iniciativ. Jednou z nich byl Kruh přátel SOS dětské vesničky, který usiloval o založení zařízení skupinové pěstounské péče, známých ze sousedního Rakouska. Celonárodní

sbírka na tzv. konto 777 vynesla do roku 1969 přes 28 mil. Kčs a umožnila vznik první vesničky v Doubí u Karlových Varů. Doprovodným jevem byla debata o podobě náhradní výchovy. Země se potýkala s vysokým počtem dětí umístěných v ústavních zařízeních. Rostla poptávka po posílení role náhradní rodinné péče, respektive po obnovení pěstounské péče zrušené v roce 1949.

S určitým zpožděním, v roce 1973, byl přijat zákon o pěstounské péči, který má dodnes klíčový vliv na podobu tohoto typu náhradní rodinné péče v České republice. Je například vysvětlením poměrně rozšířených postojů považujících „dlouhodobé“ pěstounství za „jiný způsob osvojení dítěte“. Nepochybným přínosem tohoto zákona bylo rozšíření možností řešení situace dětí odebraných z péče rodičů. Zároveň však došlo například k zestátnění SOS dětských vesniček. Většina parametrů pěstounské péče upravené tímto zákonem přetrvává dodnes (možnost svěřit dítě do společné pěstounské péče manželů, právo pěstouna zastupovat dítě jen v běžných záležitostech, některé dávky pěstounské péče atd.). Zákon o pěstounské

péči prošel během 26 let existence několika úpravami. Po jeho zrušení v roce 1999 v souvislosti s přijetím zákona o sociálně-právní ochraně dětí přešla ustanovení upravující vztahy mezi pěstouny a svěřenými dětmi do zákona o rodině, odkud se pak (v upravené podobě) dostala do dnes platného občanského zákoníku.

Po roce 1989 prošla sociální sféra (stejně jako jiné oblasti života společnosti) bouřlivými změnami. Až doposud veškerou sociální péči zajišťoval stát, resp. jemu podřízené národní výbory. Nyní se tato oblast otevírala obnoveným územním samosprávám a nestátním subjektům. Na základě zákona o sdružování občanů se objevovaly první občanské iniciativy, a to i v oblasti náhradní rodinné péče. V roce 1990 Československo přistoupilo k Úmluvě o právech dítěte, její implementace však postupovala pomalu. Až v roce 1999 byl přijat zákon o sociálně-právní ochraně dětí. V roce 1998 se v zákoně o rodině objevilo ustanovení o upřednostnění příbuzných v případě svěřením dítěte do náhradní rodinné péče. Soudy byly před nařízením ústavní výchovy povinny aktivně zkoumat,

zda výchovu dítěte nelze zajistit v rodinném prostředí, které získalo přednost před institucionální péčí.

Zákon o pěstounské péči považoval pěstounství za dlouhodobou formu náhradní výchovy. Od přijetí zákona o sociálně-právní ochraně dětí bylo možno uvažovat i o pěstounské péči jako o formě péče krátkodobé. Až v roce 2006 zavedla změna zákona o rodině pěstounskou péči na přechodnou dobu jako alternativu k umístění dítěte do ústavu. Jako zásadní nedostatek se záhy ukázala skutečnost, že pěstouni pobírali odměnu pouze v době přímé péče o dítě. Přitom byla vyžadována jejich neustálá připravenost převzít (v podstatě do 24 hodin) dítě na základě vydaného předběžného opatření. Jen málo pěstounů mělo podmínky umožňující pěstounskou péči na přechodnou dobu za této situace vykonávat.

Ke skutečnému rozvoji pěstounské péče na přechodnou dobu došlo až po 1. lednu 2013, kdy nabyla účinnosti rozsáhlá novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Kromě odstranění výše zmíněné „překážky“ v oblasti hmotného zabezpečení bylo dalším zásadním opatřením

zavedení systému služeb na podporu výkonu pěstounské péče včetně jejich financování (státní příspěvek na výkon pěstounské péče). Maximální doba krátkodobé pěstounské péče byla stanovena na 1 rok. Novela zároveň uložila orgánům sociálně-právní ochrany vyhledávat náhradní rodinnou péči pro každé dítě, které se ocitlo bez rodičovské péče. Z právní úpravy tak zmizel diskriminující pojem „dítě vhodné pro svěřeni do náhradní rodinné péče“.

Za určité završení popsaného vývoje lze považovat přijetí nového občanského zákoníku, který nabyl účinnosti 1. ledna 2014. Nový občanský zákoník ještě více zdůraznil přechodný charakter jakékoliv pěstounské péče. Její trvání se odvíjí od situace v rodině dítěte. Podle § 958 odst. 3 občanského zákoníku může soud rozhodnout o pěstounské péči na dobu, „po kterou trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě“. Není tedy vyloučeno, aby soud ve svém rozhodnutí stanovil určitou dobu, po kterou má pěstounská péče trvat (jako formu lhůty pro rodiče, do kdy mají upravit své poměry, aby mohli znovu pečovat

o dítě). Rodič může požadovat dítě zpět do své péče a soud má tomuto návrhu vyhovět, pokud není v rozporu se zájmem dítěte. Na pěstounskou péči je v tomto ohledu nahlíženo především z perspektivy vztahu mezi dítětem a rodičem.

Nový občanský zákoník rovněž klade důraz na zachování přirozených vztahů dítěte k jeho rodičům, příbuzným a dalším blízkým osobám s výjimkou případů, kdy tyto vztahy odporují nejlepšímu zájmu dítěte. Z důvodu předpokládané dočasnosti pěstounské péče zavedl občanský zákoník specifickou povinnost pěstouna „udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami blízkými“. Rodič má přitom právo se s dítětem osob-

ně a pravidelně stýkat a mít k dispozici informace o dítěti.

Tím ovšem vývoj náhradní rodinné péče nekončí. Jedním z dalších zjištění, které lze čerpat z naší historie, je skutečnost, že s určitým odstupem jsou zde přejímány vzory vyspělejších zemí. Pokud tomu tak bude i nadále, lze předpokládat, že dojde k profesionalizaci (zejména krátkodobé) pěstounské péče a přesnější definici jejich rolí („specializace“ pěstounů).

Zájemce o podrobnější informace o historii i možné budoucnosti krátkodobé pěstounské péče odkazují na publikaci Krátkodobá pěstounská péče. Historie, praxe, perspektivy, kterou vydalo Sdružení pěstounských rodin.

Co potřebuje dítě v PPPD

Alžběta Hlásková, metodička pro pěstounskou péči na přechodnou dobu, Dobrá rodina, z. s.

Když jsem si připravovala tento příspěvek, zeptala jsem se i ostatních pěstounů PPPD, co by vnímali jako zásadní potřeby svěřených dětí. Dostaly se ke mně odpovědi, které se v zásadě shodovaly.

Základní oblasti

- 1. Čekat na řešení situace dítěte jen nezbytně dlouhou dobu** (každý den může být významný).
- 2. Spolupracovat s pěstouny PPPD** tak, aby mohli zůstat v klidu a mohli snižovat stres dítěte.

Současné poznatky v oblasti neurovědy nám ukazují, že právě stres pečující osoby může v rámci tzv. emoční rezonance zhoršit kvalitu živo-

ta dítěte. Když jsem měla v péči děti, které měly abstinční příznaky, uvědomila jsem si, že dokud budu z jejich pláče stresovaná (a že to někdy bývá až zvířecí skučení nahánějící strach), nemám šanci děti uklidnit. Než jsem tedy dítě vzala do ruky, vždycky jsem krátce zavřela oči a uvědomila si: „Mně je dobře. Dítěti je zle. Nejvíce mu pomůže

můj klid.“ A teprve pak jsem s láskou přistoupila ke zklidňování dítěte. Dítě se rodí bez schopnosti regulovat vlastní stres a úkolem pečujících osob je naučit jej stres zvládat. Jak má ale zůstat pěstoun PPPD v klidu, když je vystaven tolika tlakům?

Představte si, že by vám přišla pozvánka na konferenci, která by vypadala nějak takto:

Srdečně vás zveme na konferenci

Téma konference
Bude vybráno až v průběhu konference.

Lektoři
Jména lektorů sdělíme při příjezdu.

Začátek konference
S jistotou Vám ho oznámíme až pár hodin před začátkem.

Konec konference
Upozorňujeme účastníky, že nevíme, zda budete moci z konference odjet. Pokud budete moci odjet, nevíme kam.

 dobrá rodina

Vážně byste se přihlásili a jeli tam? A to se jedná jen o jediný den. Pěstouni přitom v takové nejistotě pečují o děti celé měsíce.

Abych svůj příběh vysvětlila podrobněji:

Téma konference

Pěstounům jsou svěřeny děti, aniž by si všichni předem ujasnili, co bude úkolem pěstounů, proč k nim dítě jde a jaký je záměr umístění dítěte do PPPD.

Začátek konference

Pěstouni musí být v pohotovosti pořád. A opravdu, pěstouni s telefonem chodí na procházky, sledují ho při nákupu, berou si ho do koupelny, aby odpovědně byli k dispozici. Zkuste takhle čekat na to, jestli se konference koná a jestli se s vámi počítá. A pak být případně za pár hodin na místě. Všeho nechat a vyrazit.

V této části pěstouni mají pochopení. Vědí, že to k jejich práci patří. Vědí, že informace o dítěti všichni zjišťují za pochodu. Aby se ale mohli na náročnou péči o dítě připravit a vyrazit, potřebují

informací co nejvíce. Nikoliv se dohadovat o tom, zda mají vůbec na nějaké informace nárok. Pro celou ohroženou rodinu přece bude lepší, když si pro dítě přijde připravený člověk, který se v situaci orientuje, a ne někdo, kdo nic neví a jenom se diví.

Konec konference

To je ještě těžší část celého procesu. Abyste mohli vykonávat tak náročnou práci, jako je PPPD, potřebujete mít alespoň základní limity, základní jistoty pro výkon povolání.

1. Víím, že mi svěří jen dítě, na které stačím.
2. Víím, že všichni budou co nejrychleji hledat stabilní řešení pro dítě.
3. Víím, že to může trvat maximálně rok.
4. Víím, že mě nikdo nebude tlačit, abych se stal dlouhodobým pěstounem.
5. Víím, že dostanu informace o tom, jaké jsou další plány s dítětem, abych mohl pracovat na svém zklidnění a abych přinášel dítěti jen klid.
6. Víím, že když si nebudu vědět rady, mám kde hledat podporu.

Co všechno pěstoun s dítětem musí řešit?

Minulost dítěte, protože bylo opuštěno, odmitnuto nebo odebráno kvůli nezvládnutí péče v předchozím prostředí.

Přítomnost dítěte, které musí zvládnout, že o něj najednou pečují nové osoby, přitom se setkává s lidmi z původní rodiny, má řadu zdravotních pro-

blémů, má dohnat svůj opožděný vývoj, je u něj potřeba uplatňovat terapeutické přístupy. A při tom všem pořád nechápe, proč vlastně není u rodičů, na co čeká, jak dlouho bude čekat a kam pak půjde.

Budoucnost dítěte, která je nejasná. Když nejsou definovány ani základní scénáře vývoje,

nemůže se na ně chystat ani pěstoun, ani dítě. Jak máte dítě připravovat na předání, když nemáte žádný opěrný bod? Jak to zvládnout, když soud (který o tom musí rozhodnout) vůbec ve svých lhůtách nezohlední zájem dítěte?

Co by mi tedy jako dítěti pomohlo?

1. Připravujte mě na předání. Hezky v klidu mě pak předejte z PPPD do přebírající rodiny.

Mějte opravdu dobře nastavený plán, ať všichni vědí, co mají dělat. Říkejte mi, co mě čeká. Nedělejte za předáním tlustou čáru, ale po nějakou dobu mi umožněte potkat se s pěstouny a novými rodiči, kteří mi předvedou, že jsou s mým předáním v souladu, že mají radost

z mého nového domova, že nesoupeří o to, kdo je lepší pečovateli.

2. Vyberte mi vhodnou přebírající rodinu, která mi pomůže pochopit a přijmout můj příběh.

Aby se to všechno podařilo, vyberte mi opravdu dobře rodinu, která mi pomůže. Která mě doopravdy dobře přijme. Už jen veliká prodleva, kdy rodina nepodá návrh na moje svěření do

své péče, může být signálem, že si možná nejsou jisti, že mě dokážou přijmout. Prověřte to. Pomozte jim na jejich cestě v rodičovství, ať na to nejsou sami. Nebo jim pomozte, aby se rozhodli, že má péči o mne převzít někdo jiný.

3. Nenechte mě dlouho čekat na rozhodnutí soudu. Čekání je pro mě těžké.

Hledejte všechny cesty, jak zkrátit čekání na soud. Já už totiž vím, kam budu odcházet. A chtěl/a bych svým tempem začít navazovat vztah a přenášet citové pouto. Když v nové rodině ale ještě nemůžu zůstat, nevím, co vlastně máme při setkáních dělat.

4. Připravte pečlivě všechno a včas pro soud, ať se kvůli tomu rozhodnutí neodkládá.

Věnujte pozornost podkladům pro soud. Využijte návrhy na předpěstounskou péči, kdy soud může rozhodnout bez jednání. A navíc má jeho usnesení předběžně stanovenou vykonatelnost přímo zákonem. A když to nestačí, podejte návrh na předběžné opatření se zdůvodněním, že protahováním předávacího procesu by došlo k poškození citového pouta mezi mnou a mými

novými rodiči. Předjednávejte, jak by bylo možné, aby se všichni vzdali práva na odvolání. Zjišťujte, jak zrychlit vykonatelnost, když už soud rozhoduje.

5. Pomáhejte pěstounům PPPD, ať vědí, jak se mnou o všem mluvit, jak na mě reagovat, ať rozumějí mému příběhu.

Jak se v tom mám vyznat, když slyším pěstouny, jak si povídají o tom, že jsou bezradní. Že netuší, proč u nich ještě jsem. Že nemají žádné informace. Že nechápou, proč jsem vůbec do PPPD svěřen/a. Že nemají ani orientační představu o tom, jaké kroky povedou k tomu, abych už mohl/a být ve stabilní rodině.

6. Přemýšlejte souběžně o různých řešeních, kam můžu jít z PPPD, ať pak nejsou zbytečné prodlevy.

Čekání je pro mě opravdu těžké. Pár měsíců to zvládnou. Když to ale trvá více než půl roku a pořád se nic neděje, je toho na mě i na moje pěstouny už prostě moc. Přece nejsem první dítě v PPPD. Přece už víte, že jsou čtyři základní scénáře:

A. Maminka nebo táta si upraví svou situaci a budou o mne moci pečovat. Promyslete si,

co přesně od nich chcete, ať vědí, jaké kroky mají udělat, a mohou to zvládnout.

B. Zároveň už ale prověřujte, jestli by někdo z mých příbuzných byl ochoten o mne pečovat. Zjistěte, jestli na to má podmínky. Jestli péči převezme rád, nebo jen z představy, že to je jeho povinnost. Prověřte, zda mne bude opravdu schopen dovést až do dospělosti, abych nezažíval/a další ztrátu, která se dala předpokládat.

C. Už v porodnici zjistěte, zda maminka uvažuje o souhlasu s osvojením. Jednejte s ní s respektem. Je v těžké životní situaci. Určitě by byla radši, kdyby měla tak srovnaný život, že by péči zvládla. Udržujte s ní kontakt po dobu 6 týdnů, kdy souhlas ještě dát nemůže. A pokud říká, že se o mne chce starat, dejte jí příležitost prokázat, že si začne měnit své podmínky. A to hlavně v prvních třech měsících. Jestli mají rodiče šanci svoji situaci zvládnout, pak nejspíše právě v případech, kdy se s nimi práce začne hned od mého předání do PPPD.

D. Když vidíte, že mě rodiče chtějí vidat, ale neupravují si podmínky pro péči o mne, nebojte se po třech měsících PPPD začít (alespoň stínově) vyhledávat dlouhodobé pěstouny. Vždyť víte, jak těžko se hledají. Proč je tedy hledáte až po 11 měsících? To pak chápu, že to do roka nestihnete.

7. Připravte mě na to, proč budu v PPPD.

Než jdu k pěstounům, potřeboval/a bych rozumět tomu, co se rodičům stalo, že už o mě nebudou pečovat. Abych měl/a jistotu, že mě pěstouni rodičům neukradli. A abych taky rozuměl/a, co teď budou dělat rodiče, když s nimi nebudu.

8. Rodiče to možná sami nezvládnou. Nabídněte jim podpůrnou organizaci (SAS).

Vlastně přemýšlím, kdo mým rodičům pomůže, aby to zvládli. Doteď na to byli sami a nezvládli to. Kdyby to byli schopni zvládnout sami, dál by o mne pečovali. Tak jim najděte někoho, kdo jim pomůže pochopit, co potřebuju. A že na ně ale nemůžu čekat do nekonečna. Že pro svůj vývoj potřebuju stabilitu.

9. Promyslete si předem, proč a na co vlastně budu v PPPD čekat.

Zkuste se inspirovat metodikou Olomouckého kraje, která doporučuje setkání základního týmu (pěstouni PPPD, OSPOD dítěte, původní rodina, doprovázející organizace pěstounů PPPD, SAS rodičů) ještě před svěřením dítěte do PPPD. Základní tým tak může společně vymyslet, na co budu v PPPD čekat, a vy pro mě budete mít připravené odpovědi na to, co mě zajímá. Rovnou se domluvte, co kdo bude dělat, co se kdy od koho očekává. A hlavně co se stane, když rodiče nebudou plnit požadavky na to, aby o mne zvládli pečovat.

10. Najděte mi PPPD rodinu, která se o mě bude chtít starat a zvládne moje problémy.

Než se ale sejdete, vyberte dobře PPPD rodinu, která si na péči o mne opravdu troufá. Která bude vědět, že se o mne chce starat. Nepotřebuji další zmatenou péči, kde jsou nejistí lidé. Nepotřebuji rodinu, která se bude snažit dokázat, že péče o mne není zvládnutelná. Nebo která mne přijme jen ze strachu, že by je vyřadili z evidence.

Potřebuji rodinu, která se na mě těší, která si věří. Abych si i já mohl/a věřit. Potřebuji rodinu, která se bude cítit při péči o mne dobře, která bude mít podporu svého okolí i odborníků. Ukáže mi, jak hezký může být rodinný život. Rodinu, která mi poskytne plnou emoční vazbu, ale nikoliv vlastnický vztah.

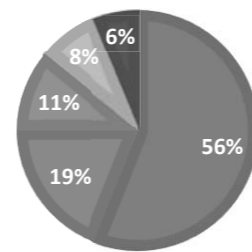
Přestože na jednotlivé subjekty je v rámci řešení situace dítěte v PPPD kladen obrovský nárok a přestože to někdy vypadá, že jsou pěstouni pořád s něčím nespokojení, je dobré vidět i to, že všechno není špatně. A že to pěstouni vidí. Dobrá rodina od roku 2014 kontinuálně mapuje anonymizované kazuistiky dětí, které procházejí PPPD. V rámci tohoto mapování mají pěstouni po předání dítěte možnost mj. ohodnotit spolupráci s jednotlivými subjekty.

V uvedeném grafu můžete vidět, že pěstouni hodnotili spolupráci s OSPOD v 75% případů na jedničku nebo na dvojku. Bohužel případy, kdy spolupráce byla špatná, dopadají těžce i na děti. Proto se kolem nich točí řada diskuzí. Přesto to ne-

znamená, že by pěstouni nevnímali, že ve většině případů je spolupráce s OSPOD výborná.

JAK PĚSTOUNI PPPD HODNOTÍ SPOLUPRÁCI S OSPOD (V %)?

■ 1 ■ 2 ■ 3 ■ 4 ■ 5

Ráda bych využila této příležitosti a přizvala další pěstouny PPPD ke spolupráci na tomto mapování. Čím více kazuistik zachytíme, tím rele-

vantnější údaje mapování poskytnete. V tuto chvíli je zachyceno 464 kazuistik. V kazuistikách jsou zastoupeny všechny kraje. Máte-li zájem se zapojit, napište na e-mail radka.svecova@dobrarodina.cz. Pro pěstouny PPPD to znamená, že vždy po předání dítěte vyplní dotazník. To je vše.

V diskuzi po příspěvku se ještě objevilo téma specializace pěstounů. Zde sdílím z výsledků mapování PPPD informace k věku dětí umístěných do PPPD.

Věk	Podíl v %
0–1 rok	86 %
1–3 roky	6 %
4–10 let	5 %
více než 10 let	3 %

Zdá se tedy, že tlak na to, aby pěstouni přijímali do PPPD bez rozdílu děti od 0 do 18 let,

není nutný. Většina pěstounů se musí obávat, zda jim bude nabídnuto dítě z věkové kategorie, na kterou si troufají. Přitom by většina pěstounů, kteří chtějí poskytovat PPPD nejmladším dětem, mohla poskytovat svoji službu v klidu a v souladu se svými možnostmi a potřebami dětí. K tomu není třeba nic složitého. Stačilo by, kdyby každý kraj našel a vyškolil několik rodin v terapeutických přístupech, které jsou pro poskytování péče

o starší děti nezbytné. A těm svěřoval starší děti s náležitou odbornou podporou a velmi pečlivým vyhodnocením účelnosti PPPD. Svěříme-li starší dítě do rodiny, která se na to necítí, nebude se dítě cítit přijaté. Přitom právě opravdové přijetí dítěte je na pěstounské péči to nejdůležitější. Odborná práce není o spravedlnosti, že všichni budou dělat totéž. Je o tom, aby každý dělal to, co opravdu umí.

Výběr a posuzování přechodných pěstounů, nároky na ně a následná spolupráce přechodných pěstounů s krajem

Mgr. Petr Pucholdt, psycholog pro náhradní rodinnou péči, SPO – JMK

Odborné posuzování pro účely zprostředkování NRP je činností, kterou vymezuje zákon č. 359/1999 Sb.

Tato činnost spočívá v posouzení charakteristik žadatelů o zprostředkování NRP s cílem nalezení vhodných osvojitelů nebo pěstounů pro děti, odborné posouzení žadatelů je předpokladem pro jejich zařazení (nezařazení) do evidence žadatelů.

Podklady pro odborné posouzení jsou získávány jednak na základě osobního jednání s po-

suzovanými osobami, jednak z údajů získaných v rámci spolupráce s ostatními orgány SPO. Posouzení provede KrÚ po zjištění všech potřebných skutečností (neplatí zde 30-, resp. 60denní lhůty jako při klasickém správním řízení).

Účel odborného posouzení důsledně vychází z hlediska dítěte, tento zájem dítěte opravňuje

orgány SPO k tomu, aby od žadatelů požadovaly určité údaje, ukládaly jim povinnosti uvedené

v zákoně a také aby v odůvodněných případech rozhodly o nezařazení žadatele do evidence.

Obecné zásady při posuzování

Odborné posuzování pro účely NRP směřuje k nalezení vhodných osvojitelů nebo pěstounů pro děti, které NRP potřebují. Obsahuje činnost diagnostickou (zjišťování a vyhodnocování údajů potřebných pro zpracování komplexního závěru) a na ni navazující formulování písemných výstupů. Neoddělitelnou součástí kontaktu se žadatelem v diagnostické fázi je poskytování informací o zprostředkování, které žadatelé potřebují, včetně specifického poradenství, pokud si je posuzování vyžádají. Úkolem odborného posouzení je

komplexně vystihnout individuální situaci posuzovaných osob v kontextu cíle zprostředkování, proto není možné jeho strukturu a postupy plně sjednotit. Pokud jde o psychologické vyšetření, doporučuje se postupovat vždy v intencích kvalifikované diagnostiky s odborným využitím jednotně vymezených indikačních kritérií. Písemné výstupy je třeba strukturovat podle dohodnutého schématu, v obsahu posouzení uvádět relevantní závěry potřebné pro odůvodnění rozhodnutí o zařazení žadatelů do evidence.

Odborné posouzení

Postup při posuzování žadatelů směřuje k zajištění podkladů pro odpovědi na dvě základní otázky:

1. Do jaké míry jsou žadatelé způsobilí pro určitou formu NRP (obecně lze způsobilost definovat nepřítomností rizikových faktorů či závažných kontraindikací pro svěřeni dítěte, specificky je třeba uvažovat o kvalitě indikací pro zamýšlenou formu NRP a ukazatelích rizik). Posouzení této způsobilosti zpravidla vyžaduje zkoumání charakteristik osobnosti, psychického stavu, výchovných zkušeností a schopností žadatelů,

stability partnerského vztahu, kvality rodinného prostředí.

2. Do jaké míry jsou žadatelé aktuálně připraveni k převzetí dítěte do péče z hlediska svých vědomostí a výchovných předpokladů, zejména jaké mají představy o dítěti, požadavky a nároky na ně, jaké tolerance jsou schopni, jakou odlišnost dítěte od svých představ by připustili a – z hlediska aktuální rodinné situace – jaká je motivace jejich žádosti o svěřeni dítěte do péče, jaké mají materiální podmínky pro přijetí dítěte do rodiny a jaký je aktuální zdravotní stav žadatelů.

Doporučený diagnostický postup

1. prostudování údajů spisové dokumentace žadatelů (ve spisové dokumentaci mohou být cenné informace v zápisech sociální pracovnice o sociálním záznamu v rodině žadatelů, v anamnestických záznamech, v odpovědích dotazníku pro žadatele a dalších přílohách – zprávách, potvrzeních, vyjádřeních lékaře a jiných dokumentech)
  2. rozhovor se žadateli (individuálně i v páru) zaměřený na navázání kontaktu, získání důvěry, ochoty ke spolupráci a na prohloubení (ověření) anamnestických údajů a informací o aktuální situaci žadatelů, současně poskytnutí potřebných podnětů a informací žadatelům – sdělení o smyslu testování atd., včetně zodpovězení jejich otázek (již v této fázi mohou žadatelé pozměnit své původní záměry, požádat o odklad zprostředkování apod.), dále zaměřený na exploraci sledovaných charakteristik (především motivace, představ a očekávání směřem k dítěti, výchovných zkušeností, postojů a předpokladů) včetně pozorování jejich spontánního chování, reakce na podněty a způsobu vzájemné interakce – následně lze lépe specifikovat další postup, volbu diagnostických metod apod., speciální metodou je programovaná diskusní skupina (pro několik párů)
  3. užití diagnostických technik a jejich vyhodnocení – doporučuje se v každém případě uplatnit řízený rozhovor a strukturované dotazníky, vždy použít techniku umožňující interakční přístup (pozorování), vždy uplatnit projektivní přístup, adekvátně, výběrově volit metody speciální
- Souhrn odborného posouzení obsahuje formulace pro odůvodnění rozhodnutí o zařazení žadatelů do evidence, měl by obsahovat stručné odpovědi na následující otázky:

Jsou žadatelé způsobilí k výchově dítěte? Jsou žadatelé aktuálně připraveni přijmout dítě do své péče? Zjistilo psychologické vyšetření závažná rizika v osobnosti některého z partnerů? V kvalitě a stabilitě manželského soužití? V moti-

vaci žadatelů? Ve výchovných schopnostech, postojích, nárocích, toleranci žadatelů ke zvláštním potřebám dítěte? V kvalitě rodinného prostředí, životního stylu partnerů? V aktuálním psychickém stavu žadatelů?

Kritéria k posouzení rizikových prvků na straně žadatelů o NRP

Věk žadatelů: obecně lze považovat za rizikový prvek věk žadatelů pod 28 nebo nad 65 let

nejasností je orgán SPO oprávněn požádat žadatele o další lékařská vyšetření

Zdravotní stav: posouzení na základě informací odborníků – posudkový lékař KrÚ, v případě

Tělesná onemocnění: za obecně rizikové se pokládají nemoci či poruchy s nepříznivou prognó-

zou, znesnadňující či znemožňující výkon rodičovské funkce

Psychické poruchy: obdobně jako u tělesných onemocnění k závažným rizikům, jež mohou být pokládána za kontraindikace, patří psychotické změny osobnosti, ev. výrazné schizoidní rysy, psychopatie, hraniční stavy a patické nálady (hysteroidní, manické, bipolární, depresivní), těžší neurotické poruchy (obsedantní, stresové, posttraumatické, výrazné pocity viny, méněcennosti, nepřiměřené sebepojetí apod.), poruchy psychosomatické s výrazným snížením výkonnosti, poruchy příjmu potravy aj., rizikem je omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům ze zdravotních důvodů, invalidní důchod, léčba závislosti, pokud právě probíhá, je třeba posoudit výsledek

Manželství, partnerský vztah: absence vztahu – rizikovým prvkem je zejména to, pokud žadatel(ka) neměl(a) dosud žádný vztah, pokud každý minulý vztah byl problematický a neuspokojivý, pokud výslovně proklamuje, že o žádný další vztah

nestojí apod., trvání vztahu – společné soužití včetně manželství je v době podání žádosti kratší než tři roky, je třeba vzít v úvahu i věk v době sňatku a netypický průběh soužití (opakované rozchody, pauzy, dlouhodobá nepřítomnost jednoho z partnerů) a další prvky znesnadňující vzájemnou adaptaci partnerů, stabilita vztahu – třetí a další manželství žadatele vyjma ovdovění, současně s jeho převažující „vinou“ na ukončení předchozích manželství (je-li možno posoudit rozvodové rozsudky), dále rizika v ascendenci, inkompatibilita osobních vlastností a cílů partnerů, problematická motivace či okolnosti uzavření manželství a jiné prvky zpochybňující prognózu vztahu, indikátory krize – napětí ve vztahu, nedůvěra, výrazné poruchy komunikace, nejasnosti v rodinných záměrech, nezvládané konflikty, citová neúčast, zcela rozdílné názory a zájmy týkající se rodinného soužití apod.

Děti: vztah k dětem, zkušenosti – problematické výchovné předpoklady, netolerance, hostilita, agresivita, lhostejnost, pohotovost k trestání, ne-

dostatek empatie apod., žádné nebo konfliktní zkušenosti, traumatické zkušenosti z dětství a jiná rizika v anamnéze, nezáměr o vlastní děti – zřetelný nezáměr a neplnění povinností vůči nim, zanedbávání, vlastní dítě v cizí péči, pokud žije v jiném prostředí pro nezáměr žadatele, rodičovská zodpovědnost – byl-li žadatelem pozastaven výkon rodičovské zodpovědnosti nebo mu byla rodičovská zodpovědnost omezena či byla této zodpovědnosti zbaven, způsob výchovy dětí v péči – pokud není v zájmu dětí, jejich práv a individuálních potřeb, extrémní, neschopnost potřebné stimulace dítěte, rigidita atd.

Osobnostní kritéria: aspirace, osobní cíle – vysoké osobní aspirace a nároky na dítě, neadekvátní představy či konflikty v požadavcích partnerů na kvalitu dítěte, jeho budoucí vývoj a životní úspěchy (nízká tolerance vůči odlišnostem, rozdíly v toleranci vůči jinému etniku apod.), rovněž výrazně podprůměrná aspirace a cíle, laxnost atp., rizikem je též velká diskrepance mezi úrovní žadatelů ve srovnání s jejich požadavky a možnostmi dítěte,

motivace žádosti – motivace slabá (např. je-li vysoká naděje na vlastní dítě), neujasněná (nevědí, co chtějí), nesouhlasná, rozporná (výrazně se v páru neshodují), zástupná, preferující osobní zájmy na úkor potřeb dítěte (dítě má posloužit handicapovaným, vyléčit psychiku) apod., struktura (poruchy) osobnosti – působí-li v rozporu s účelem výchovy a potřebami dětí, např. rizika u extrémů v projevech chování (s narušením osobnosti, dezintegrací, primitivním pudovým jednáním, nezralou sebekontrolou, nerozvinutou morálně-volní složkou), rizika v sociální interakci a komunikaci (extrémní hodnoty dominance – submise, extraverte – introverte, radikalismus, egocentrismus), rizika v afektivitě (výrazná labilita, nevyváženost, impulzivita, extrémní úzkostnost, nezralost, závislost), pokud jde o intelekt, hranice kontraindikace se předpokládá v pásmu výrazného podprůměru, záleží na kombinaci s dalšími riziky (specifická rizika přináší i vysoký intelekt), ukazatelem je vzdělání, pracovní uplatnění, životní styl, morálka, sexuální orientace – pokud ovlivňuje výkon rodičovské funkce nebo ohrožuje práva a vývoj dítěte

(je třeba specifikovat na základě zjištěných údajů), v širším smyslu může být rizikem inkompatibilita vlastností, postojů, sklonů partnerů (včetně extrémních hodnot maskulinity – feminity u opačného pohlaví)

Hmotné a sociální podmínky: hmotné zabezpečení – není-li v rodině zajištěn příjem alespoň ve výši 1,5násobku měsíčního životního minima rodiny, bytová situace – nouzové bydlení, zdravotně závadný byt nebo nevyhovující bytové podmínky z hlediska prostoru a osobních či zvláštních potřeb dětí, soužití s jinými osobami – konfliktní soužití osob ve společné domácnosti, generační vztahy – negativní postoje, spory a zásahy členů rodiny ve vztahu k úmyslu přijmout dítě do péče

Občanská kritéria: trestněprávní – trestná činnost žadatelů, včetně zahlazených trestných činů a mravnostních deliktů na dětech, životní styl, morálka – skutečnosti poukazující na možnou závislost (alkohol, drogy, hráčství) a jiné rizikové návyky z hlediska účelu NRP (těžké kuřáctví, neohraňené osobní záliby na úkor výchovy, nepřítomnost v domácnosti, časté ponechávání dítěte na hlídání sousedům), rizikově primitivní životní styl, extrémní předsudky, fanatismus apod., rizikové skupiny či sekty – členství v neregistrovaných náboženských společnostech nebo aktivity v hnutích propagujících násilí či jednání, jež může ohrozit zdraví, bezpečnost nebo morálku dětí (orgán SPO je oprávněn vyžádat si o členství žadatele, činnosti a stanovách

i registrovaných společností podrobnější informace), pracovní charakteristiky – fluktuace, porušování pracovní kázně aj. (naopak i extrémní preference vlastní práce při neúčasti na rodinných činnostech)

Obecně je kontraindikací i kumulace rizikových prvků v rámci posuzovaných charakteristik, které by jednotlivě samy o sobě nezařazení do evidence neodůvodňovaly. Vhodnost žadatelů je definována absencí rizikových prvků.

Specifické předpoklady pro výkon PPD

Do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu, se zařazují osoby, které na základě odborného posouzení mají předpoklady pro výkon takové péče o dítě, a to zejména z hlediska krátkodobosti takové péče a péče o dítě krátce po jeho narození.

U žadatelů se posuzuje charakteristika osobnosti, psychický stav, zdravotní stav, předpoklad vychovávat dítě, motivace, stabilita manželského vztahu a prostředí v rodině, sociální prostředí,

zvláště bydlení a domácnost, etnické, náboženské a kulturní prostředí žadatele, popřípadě další skutečnosti rozhodné pro svěření dítěte.

Na přechodného pěstouna je pohlíženo jako na profesionála vykonávajícího specifickou činnost v oblasti výchovy a péče o ohrožené děti. Očekává se, že dítěti poskytnou stabilní a láskyplné prostředí po dobu několika týdnů až měsíců, jejich péče by měla dětem pomoci začít se vyrovnávat s traumaty a ztrátami v minulosti a připravit

je na přechod do trvalé péče. Spolupracují s biologickou či náhradní rodinou, jsou součástí širšího týmu poskytujícího podporu dítěti a rodině, musejí tedy mít dobré komunikační schopnosti a obecné kompetence v této oblasti.

Musejí být připraveni v případě potřeby rychle přijmout jakékoli dítě, nedochází k „párování“ či vytipování vhodného dítěte s přihlédnutím k jejich představám, preferencím či zkušenostem.

Metodický pokyn MPSV

Rodinná situace: stabilní svazek min. 5 let společného soužití, v případě samožadatelů akceptace jejich postavení, aktuálně nehledání partnerského vztahu, max. jednou rozvedeni, děti žijící v rodině by neměly mít závažnější zdravotní či

Postupně mohou přijímat děti typově i věkově velmi odlišné, se specifickými potřebami i projevy, opakované příchody a odchody dětí kladou značné nároky na stabilitu rodinného systému.

Specializace na určitou cílovou skupinu dětí je možná, nelze však akceptovat přílišné zúžení této skupiny, které je v rozporu se smyslem PPD.

Je na rozhodnutí KrÚ, aby zvážil, pro jaké skupiny dětí potřebuje pěstouny na přechodnou dobu, případně se zájemci jednal o jiných formách péče.

výchovné potíže, děti v rodině ve věku min. 8–10 let, od příchodu posledního dítěte do rodiny (jiná forma NRP) uplynula dostatečná doba, min. 2 roky, všechny děti mají vytvořen bezpečný a pevný vztah k rodičům (pěstounům), jsou-li v rodině

více než 3 děti, předpokládá se, že její kapacita je vyčerpána.

Adekvátní životní zabezpečení a bydlení: charakter, kvalita, vybavenost, bytové podmínky umožňují vytvoření dostatečného prostoru pro přijímané dítě a zajišťují mu přiměřené soukromí, aniž by to bylo na úkor stávajících členů domácnosti, socioekonomická situace rodiny je stabilní, bez vážných problémů (exekuce, zadlužení).

Osobnostní charakteristiky a zdravotní stav: 28–65 let, dostatečná zralost, životní zkušenost,

bezúhonnost, obecné naplnění morálních kritérií, dostatečné intelektové schopnosti, vyloučeny závislosti, osobnostní patologie, psychiatrická anamnéza, členství v rizikové skupině či sektě, motivovanost, neočekávání vděku od přijatého dítěte, připravenost předat je dále, nemají nezpracovaná traumata z minulosti, schopnost dávat lásku a přijetí, navázat vztah, připravenost ke spolupráci, ochota k dalšímu vzdělávání, připravenost spolupracovat s biologickou rodinou i dalšími odborníky, schopnost přijmout jejich rozhodnutí.

Rizikové faktory pro výkon PPD

- Samožadatelé
- Věk 55+
- Děti v rodině mladší než 10–12 let
- Vlastní dosavadní bezdětnost, ev. ne zcela

- naplněná rodičovská potřeba (i v rámci rodiny)
- Zdravotní stav dítěte, partnera, péče o seniora (péče o osobu blízkou)

- Kuřák v domácnosti
- Kumulace PP a PPD
- Vnoučata ve společné domácnosti
- Nevyhovující ekonomická situace
- Nedostatečné bytové podmínky, bezpečnostní rizika, odloučenost bydlení, nedostupnost služeb
- Bez ŘP, bez auta
- Přílišná izolovanost, uzavřenost rodiny/přílišná otevřenost – „průchodák“
- Nedostatečná nebo riziková podpůrná síť (alkoholik, gambler v rodině, špatné rodinné či sousedské vztahy)

- Kriminalita či rizikové chování v blízkém okolí
- Problematická osobní zkušenost, přesvědčení, dogmata, předsudky, xenofobie, alternativní životní styl
- Problematický přístup k výchově, tělesné tresty, přílišná benevolence, podceňování problémů
- Rozdílná motivovanost pro PPD
- Přílišná angažovanost či zaneprázdnění jinými aktivitami, profesními či volnočasovými
- Absence jiných výchovných zkušeností než rodičovských

- jeho potřebám, schopnost akceptovat dítě takové, jaké je, respekt k individualitě dítěte, tolerance jeho zvláštností.
- Trpělivost, klid, rozvaha, dobrá frustrační tolerance, vitalita, optimismus, smysl pro humor, soudržná rodina, schopnost říci si o podporu a pomoc
  - Schopnost angažovat se ve prospěch dítěte, projevit mu lásku nejen slovně, ale i fyzickým kontaktem, věnovat se mu, aktivně trávit společný čas, ale i nastavení hranic dítěti
  - Pevný partnerský vztah, láska, důvěra, souhra, harmonie, motivovanost a připravenost všech členů rodiny aktivně se na péči podílet
  - Realisticky a střízlivě zvážit své možnosti, zdroje, kompetence, uvědomění si důležitosti připravenosti a poučenosti, snaha dozvědět se co nejvíce informací o dětech, ověřovat si je, číst literaturu (o výchově, postižení), sebevzdělávat se

- Přichází často do kontaktu s dětmi, mají vzdělání a profesní zkušenost z oblasti medicíny, pedagogiky, psychologie, sociální práce, pečovatelsví, znalost problematiky náhradní rodinné péče.
- Orientují se spíše na rodinu a na soudržnost než výkon, jsou méně ambiciózní, ale zároveň stabilní, dovedou otevřeně komunikovat, málo se přetvařují a stylizují, jsou tolerantní a trpěliví, spíše živější a hovornější, rádi pracují manuálně, jsou praktičtí, netrpí pocitu viny a úzkosti, vychází i s problémovými lidmi, nemanipulují, nevyčítají a nemoralizují, netíhnou k žádnému extremismu.
- Délka pobytu dítěte v PPD, okolnosti jeho odchodu do následné péče, spolupráce s ostatními subjekty
- Doba respitu, „životnost“ přechodného pěstouna

Faktory pozitivně ovlivňující výkon PPD

- Dobře rozumí smyslu PPD, jsou srozuměni s jejími nároky, svým postavením v rámci systému, svými kompetencemi, právy a povinnostmi.
- Nemají nerealistická očekávání, představy a nároky, neočekávají automaticky vděk dítěte, vysoká míra empatie, vcítění se, porozumění

Aktuální situace a náměty k diskusi

- Jihomoravský kraj dlouhodobě patří mezi tři kraje s největším počtem přechodných pěstounů v rámci ČR (vedle Moravskoslezského a Středočeského kraje).
- Od roku 2012 do roku 2017 bylo podáno 230 žádostí o PPD, zařazeno 96, 12 vyřazeno, 9 aktuálně má přerušen výkon PPD (pro porovnání Jihočeský, Zlínský kraj a Kraj Vysočina mají kolem 20), vcelku pravidelně pěstouni v JMK přebírají děti z evidence sousedních krajů.
- V rámci ČR počet dětí v PPD v letech:

2013	108
2014	302
2015	543
2016	540
2017	605
2018	528

- Počet osob vykonávajících PPD 792 (přibylo 273, ubylo 215)
- Raná péče/PPD pro všechny děti, v praxi 0–18, sourozenecké dvojice, trojice
- „Automatické“ umísťování všech dětí do PPD/ zvažování jiné vhodné varianty
- PPD jako náhrada dětských center?
- Adekvátní počet PPD, služba jako alternativa k zařízením pro děti vyžadující okamžitou pomoc, podobná kapacita?
- Specializace, různé typy přechodných pěstounských rodin (raná, respitní, terapeutická, pro děti s psychiatrickou diagnózou, handicapované)/připravenost přijmout dítě v krizi
- Jasné vymezení PPD se postupně stírá či posouvá (více než roční pobyt dítěte, opakované svěření, přechod do jiné formy NRP).

- Přijímání dítěte, odmítnutí, vymezení vůči cílové skupině, vzájemné kompetence, překračování pravomocí, komunikace s biologickou rodinou, proces předávání, informovanost, partnerství, přetížení, únava pěstounů, změny zdravotního stavu, rodinné situace, regenerační volno, přestupky

Dobrá praxe v předávání dítěte do péče stálých pečovatelů

Ludka Kamenská, pěstounka na přechodnou dobu

K úspěšnému předávání dítěte

„Kojenec žije naprostou přítomností. Jakékoliv náhlé přerušení již vytvořených vztahů a citových vazeb může u dítěte být těžkou záležitostí a může vést k přechodnému i dlouhodobému poškození.“ *(Barbara Colorosová)*

Budu mluvit jen o tom, co jsem sama zažila a co jsem si z toho odvodila, to znamená o těch nejmenších miminkách, protože jsme měli zatím miminka přímo z porodnice. Zdůrazňuji, že je to moje zkušenost a někdo může mít zase jinou.

Maličkých dětí jsme měli devět, tak to už nějaká zkušenost je. A tato zkušenost mi ukazuje, že na předávání

- 1. rodiče¹ nejsou dostatečně dobře připraveni**
- 2. pěstouni nejsou dostatečně dobře připraveni**

3. soudy nejsou dostatečně dobře připraveny

Proč rodiče?

Po všech těch přípravách? Protože tam obdrží spoustu informací, které byly zřejmě někým vymyšleny pro naplnění počtu hodin povinného školení a mohly by se hodit... Ale to nejpraktičtější o předávání ne.

Proč pěstouni?

V rámci povinného školení nám říkají, že máme

předávání řídit, ale ne to, že tou podmínkou dobrého předání jsou dobré a přátelské vztahy s rodiči, že vztahy jsou důležitější než informace, kolik mlíčka dítě vypije a kdy spinká...atd.

Proč soudy?

Protože mají za to, že pokud není dítě v ohrožení a je o něj postaráno, vůbec nezáleží na době, která uplyne, než vydají rozsudek.

Co tedy říct, mimo jiné, budoucím rodičům?

Zpomalte! Netlačte na miminko, nedržte ho (napoprvé) v náruči víc než pár minut a ne oba na

jednou. Udržujte odstup aspoň 30 centimetrů. Nemluvte na něj neustále. Nechte ho odpočinout.

¹ V příspěvku se pod slovem „rodič“ rozumí budoucí stálý pečovatel, a to jak osvojitel, tak i dlouhodobý pěstoun. Pod pojmem „pěstoun“ se rozumí pěstoun na přechodnou dobu.

Jakmile uvidíte, že se odvrací, vrtí, tře si ouško, odvrací pohled k pěstounům, je třeba ubrat.

Zvykání si na vše nové se i při zdařilém předání může projevit zvýšenou únavou dítěte, zvýšenou spavostí, plačtivostí, někdy jakoby vývojovým krůčkem zpět (mimi přestane zvedat hlavičku, kterou už bravurně zvedalo apod.). Prostě je to pro miminko vysilující.

Nelituje, že po druhé návštěvě – a i další – je pořád navázáno na pěstouny. Zamiluje si vás. Proto tam přece jste! Zamiluje si vás právě proto, že se u pěstounů naučilo mít rádo.

Navštěvujte ho tak často, jak jen můžete. Ob den třeba jen na hodinku. To dítě nevyčerpá. Ale jednou za 10 dní celý den; to si dítě zvyká znovu a znovu (jeho paměť týden neobsáhne) a rodiče se snaží využít čas a zbytečně dítě muchlají, poplašují a unaví.

Miminko by opravdu mělo novou maminku a tatínka vidět denně, nanejvýš obden. Časový horizont dítěte je prostě jiný než dospělých. Pokud

rodiče nebydlí v místě, ale dojíždějí, je to opravdu těžko splnitelné. I pár měsíců je to obtížné, ale třeba i půl roku?! Pak je potřeba citlivě upravovat návštěvy, aby se noví rodiče stali jakoby stálou součástí jeho světa, i třeba jen víkendovou, a vůbec se nebát toho, že dítě bude mít chvilku dvě maminky, bude si obě očima hlídat a obě jako blízké osoby vnímat. To jeho vývoji neuškodí. Nemít žádnou maminku ano.

Je-li to možné, návštěvu natěšené babičky nebo tety naplánujeme ještě u pěstounů, kde je dítě ve známém prostředí se známými lidmi a lépe novou tvář přijme. Vyhneme se tak tomu, aby po přinesení domů absolvovalo záplavu cizích náručí. **Přejme mu klid** na strávení všech novot.

Dovolenou si, rodiče, šetřete na předávání, ať nejste odkázáni na chvilku po práci, a dítě tak uvidíte jen se najíst, umýt a spát.

V nové rodině: (toto se sice často říká, ale asi ne dost často, většina našich rodičů si vůbec neuvědomovala, jak je to důležité)

- Zpočátku raději žádné návštěvy, nejvýš na chvíli prarodiče, pokud by bylo potřeba hlídání, tak nejlépe pěstounka.
- Zpočátku by maminka neměla opouštět dítě, ani jde-li na nákup nebo na úřad. Raději dítě s sebou nebo ať nakoupí (vyřídí) tatínek.
- Zpočátku ať používá co nejvíc věcí ze starého domova.

Jedna naše maminka mi pak hlásila, jak všechny ty přinesené věci od nás vyprala a vyvoněla, přestože byly předané neprané právě pro pach pro dítě obvyklý.

Jedno naše miminko mělo jako oblíbenou věc látkovou plínečku, s tou se mazlilo, tou si zakrývalo očka, když usínalo. Někdy bylo nutné ji vyprat, a dokud se patřičně neomazlila a nezaslínala, nebylo to ono. Jsou to zdánlivě maličkosti, ale pro dítě důležité...

Mnohdy si rodiče myslí, že dostat dítě z ústavu je lepší, protože si nemusí zvykat a dostanou ho prakticky hned.

Ale uvědomme si, že **citové připoutání** (attachment) se vytváří od narození a že první rok je nejdůležitější; tehdy dítě získává důvěru v sebe, důvěru ke světu, víru v dobré konce a naději, zjištění, že svět má řád a smysl.

Při poruše attachmentu, pokud dítě nemá svou jednu blízkou pečující osobu, se dítě nemá rádo, nemá rádo svět, nevěří ničemu, nemá rádo nikoho, nerozumí světu kolem sebe, nevnímá příčinu a následek atd., cítí se bezcenné...

Zcela prokazatelně: **na neurologické úrovni nejsou propojeny neurony, chybí synapse.**

Co pěstouni?

Nám zdůrazňují, že máme předávání řídit. To ale nemá být o tom, jak předmětné dítě jí, spí, jak se přebaluje, na co je zvyklé. **To jsou základní informace, ne předávání.** Je důležité zajistit klidné a přátelské prostředí, jako by přišla příjemná návštěva. A v první řadě promluvit s rodiči bez dítěte, ať už se setkání odehraje na úřadě, nebo u pěstounů doma v době, kdy je jiný člen domácnosti s dítětem na vycházce. Tehdy se domlouvejme, jak často mohou chodit, jaké je dítě, co očekávají oni a co pěstouni, a jak tedy by mohlo všechno probíhat. Pokud by u tohoto setkání bylo dítě, nic se nedomluví. Emoční chaos zcela přirozeně ovládne racionální chování. Víím to, i já ztratila standardní úsudek, když jsme adoptovali první dcerku. Přivezli jsme ji domů, převlékla jsem ji, nakrmila a dala do postýlky. Oblékla jsem si noční košili. Byly dvě hodiny odpoledne. V přítomnosti dítěte je pak dobré přimět rodiče k hovoru, pokud ho-

voří, dítě si hraje opodál, vnímá jejich hlasy, vnímá klidnou atmosféru, nazná, že je v pořádku, že tu tito lidé jsou, když „jeho lidé“ s nimi přátelsky jednají.

Ptát se je lépe na věci, které jsou důležité pro ně, pak se snáze rozhovoří a nejsou tak příliš soustředěni na miminko. Jak se těší babičky, jaké byly přípravy, co je zaujalo, jak dlouho čekali a podobně.

Pro nás je důležité **zjistit preference rodičů** a už během předávání se jimi začít řídit. Rodiče se nějakým způsobem budou chovat bez ohledu na to, co si pěstouni představují, že je „to nejlepší pro dítě“. **Většinou se jedná o věci, které nejsou jednoznačně dobré nebo špatné.** Nejdůležitější je, aby vztah miminka a rodičů byl bez zádrhelů. Pokud chtějí nebo musí často cestovat, i my začneme s miminkem víc jezdit autem, aby bylo ve vajíčku jako doma. Aby se mu to líbilo.

Limitní situace, kdy rodiče sdělí, že dítě bude spát se psem v boudě, snad nenastanou. Takový

typ rodičů by jistě neprošel výběrovým řízením. Pokud budou chtít dělat **něco pro pěstouny nezvyklého**, ale vyargumentují to, tak je jasné, že to tak dělat budou. Pokud chtějí s kojencem v létě spát ve stanu, tak postavíme na zahradě stan a užíváme si s dítětem přírodu. Protože chceme, aby bylo šťastné, a uděláme pro to všechno, co můžeme.

Taky bychom chtěli, aby na předávání rodiče vzpomínali jako na krásné chvíle, kdy se seznamo-

vali se svým miminkem, kdy poznávali své vytoužené dítě... chceme, aby ani kapka hořkosti jim ten zážitek nekalila.

A samozřejmě říkáme děťátku jménem, které si vyberou rodiče. **A ptáme se rodičů**, co dneska miminku oblečeme, jestli dáme přibináček nebo banán, jestli chtějí koupat dnes nebo zítra, co si myslí o tom a o onom, aby cítili, že je od začátku **respektujeme** jako rodiče.

Co soudy?

V ideálním světě by mělo být dítě předáno tehdy, kdy je připraveno. Ne tehdy, kdy na ně dojde řada, ne tehdy, kdy se to hodí soudu.

Příliš krátká doba by znamenala, že by se dítě nedostatečně navázalo. Většinou je však ta doba příliš dlouhá, dítě je navázáno na pěstouny

i rodiče – to samo o sobě není špatné, ale kam dál? Neustálé střídání, časová zátěž rodičů a s tím spojená nervozita a netrpělivost. To všechno dítě vnímá, znejistuje ho to.

Miminko je ideální předávat ve 4 měsících nebo aspoň do půl roku. Po osmém měsíci, kdy

je dítě navázáno na pečující osobu velmi osobně, je předávání pro všechny zúčastněné velmi těžké. A je to absolutně zbytečná zátěž.

Když soud nazná, že dítěti nic nehrozí a je o ně postaráno, nespěchá. Přitom proč jednoduše nepoužít předběžné opatření?

Jedni naši rodiče začali navštěvovat své vy-

toužené miminko v červenci, to bylo dítěti půl roku. Rozsudek nabyl vykonatelnosti v prosinci, takže první zoubky, první pití z hrníčku, první krůčky zažili jen útržkovitě, přestože za svým děťátkem chodili skoro každý den. Spoustu těch prvních věcí viděli prvně na fotkách, protože dítě nečekalo až do odpoledne, když se chtělo postavit...

Co by rodiče fakt měli vědět...

Může se stát, že už dítě máme doma a **začínáme s ním žít**. Máme jiný režim, naše pravidla jsou jiná než ta, co zatím u pěstounů zažilo. S pěstouny usínalo ve velké posteli, my chceme, aby si zvyklo usínat ve své. Tady je úplně jedno, CO je objektivně správně. Správně je to, aby dítě bylo co nejméně stresováno. Takže usíná s námi, rodiči, v posteli a postupně a nenásilně ho naučíme usínat samo.

U pěstounů dodržovali přesně rozvrh a čas jídla, my zastáváme názor, aby jedlo, když má hlad. Zpočátku dodržujeme **jejich** řád, postupně najedeme na náš systém. **Prioritu má budování vztahu** a ničemu to neprospěje, když mu okamžitě změním zažité vzorce. Nemá cenu nekompromisně trvat na přesném čase jídla, když je tolik změn, které dítě skutečně musí zpracovat (jiné zvuky z ulice, jiné pa-

chy bytu atd.). My to máme s našimi miminky nastavené tak, aby „nové pořádky“ začaly už u nás doma. Už při prvních setkáních se ptám, jak si rodiče přejí, abychom dítě oslovovali (nové jméno), mají-li preference ohledně krmení, spinkání atd., a pokud možno pomaličku začínáme měnit zavedený řád.

I kdyby se jednalo o úplně nezkušenou maminku; i ta má nějaké názory na zacházení s dítětem a nějak s miminkem jednat bude, tak se na její názory ptáme, už proto, aby se její mateřské kompetence rozvíjely – ovšem diskuze je možná vždy.

A nakonec

Při dobrém předání není třeba řešit, zda přivést dítě rodičům nebo zda si rodiče dítě vyzvednou u pěstounů, protože nehrozí, že by si dítě myslelo, že je **opouštěno nebo unášeno**. Je to jako v normální rodině, kde se dítě těší na pobyt u ba-

Každé miminko je jiné, má jiný temperament, jiné projevy, jinak reaguje. Jsou miminka plačtivá, ustrašená, mrzutá, veselá, klidná, hravá...každopádně musíme tuto jinakost jako pěstouni i jako rodiče poznat, respektovat, pracovat s ní. Nechtít je srovnat do nějakých forem či svých představ o nich.

A co fakt naprosto nezbytně musíme: milovat je... kdo moudrý to byl, kdo řekl, že dítě je šťastné, pokud je do něj někdo bezhlavě zamilován?

bičky... a pak zase na rodiče. Stejně ještě několikrát pěstouni přijedou, takže se pak z jeho života vytratí zcela nenápadně, aniž by si dítě všimlo a zažilo pocit ztráty.

Doprovázení přechodných pěstounů v Bavorsku a Dolním Rakousku

Mag. Alena Vítková, vedoucí pracoviště SPR Kroměříž, klíčová pracovníce rodin

Díky evropským projektům, které se uskutečnily v letech 2012–2015 a v letech 2016–2018 za účasti zahraničních partnerů organizace Pfad für Kinder in Bayern, Landesverband a organizace Peter PAN, Pflege und Adoption in Niederösterreich, měli pracovníci Sdružení pěstounských rodin možnost seznámit se celkem podrobně se systémem přechodné péče a doprovázení přechodných pěstounů v Bavorsku a Dolním Rakousku.

Již v době trvání obou projektů prošel systém přechodné péče v obou zemích četnými změnami. Uspokojivým aspektem spolupráce bylo zjištění, že

se sociální pracovníci v Bavorsku a Dolním Rakousku potýkají s obdobnými problémy jako sociální pracovníci v České republice.

Termín a funkce přechodné pěstounské péče

V německých zemích probíhaly v minulých letech velké diskuze okolo terminologie, odbornosti a funkce přechodné pěstounské péče. Byly vytvořeny různé modely péče. V některých případech se zvažovalo využívání profesionálnějších pečujících osob, které by měly pro výkon pěstounství i příslušné vzdělání. Vyžadováno bylo zejména speciálněpedagogické vzdělání. Tyto osoby byly označovány jako *Pflegekräfte* – odborníci v oblasti přechodné péče. V současné době je patrný spíše přesun k rodinnému modelu přechodného pěstounství. Přechodní pěstouni jsou označováni jako *Bereitschaftspflegeeltern* (přechodní pěstouni), obdobně jako dlouhodobí pěstouni – *Pflegeeltern*. V německém jazyce je ve výrazu pěstoun obsaženo slovo rodič, matka a otec: *Pflegemutter*, *Pflegevater*, *Pflegeeltern*. Je tak více zdůrazněna funkce rodiny. Přechodná pěstounská péče bývá v německých zemích nejčastěji označována jako

Bereitschaftspflege. Zde zaznívá slovo *Bereitschaft* – připravenost, pohotovost.

Mnoho odborných pojednání bylo zaměřeno na téma funkce přechodné pěstounské péče. Přechodná pěstounská péče v sobě dle posledních výzkumů zahrnuje více funkcí:

- Umístění dítěte mimo původní rodinu
- Pomoc dětem v kritických situacích – s tím souvisí připravenost pěstounů přijmout okamžitě dítě v těžké životní situaci
- Clearing – objasnění situace dítěte, společné rozhodnutí o další perspektivě dítěte

Podobně jako v České republice byla snaha analyzovat největší problémy instituce přechodné pěstounské péče. Jako největší problém je jednoznačně vnímána příliš dlouhá doba umístění dětí v této dočasné formě pěstounské péče. Velké úsilí je věnováno snaze zkrátit různými způsoby dobu setrvávání dětí v přechodné pěstounské péči.

System přechodné péče v Bavorsku

V Bavorsku funguje systém přechodných pěstounů již po celá desetiletí. V posledních letech zde probíhala diskuze zejména ohledně funkce přechodné pěstounské péče a profesionalizace přechodných pěstounů při současném zachování funkce rodiny. V Bavorsku do dnešní doby fungují nejrůznější podoby přechodné pěstounské péče. Systém není nikterak jednotný. O konkrétní podobě systému a doprovázení přechodných pěstounů rozhoduje příslušný orgán SPOD. V tomto pojednání bude možné se zaměřit pouze na fungování přechodných pěstounských rodin na konkrétním místě v kraji Ansbach, který spadá pod Jugendamt Ansbach.

Forma PPPD a předpoklady Jugendamt Ansbach
Přechodní pěstouni v tomto kraji nejsou profesionální pěstouni, kteří vykonávají svou práci na základě pracovního úvazku. Přechodné pěstounské

rodiny dostávají odměnu pouze v případě, že mají u sebe dítě. Plyne z toho větší volnost pro pěstounské rodiny. Mohou se rozhodovat, jak staré děti a kolik dětí do své péče přijmou a jak dlouhou dobu potřebují pro regeneraci po předání dítěte. To vše probíhá ve spolupráci s příslušnou pracovnící OSPODu. Přechodnou pěstounskou péči mohou vykonávat pouze páry, ne jednotlivci. Výběr a prověření osob, které mají zájem stát se pěstouny, provádí v Bavorsku – ať už se jedná o přechodnou, nebo dlouhodobou pěstounskou péči – vždy orgány SPOD. Ty pak provádí i párování dětí a rodin. Na rozdíl od České republiky je tak v Bavorsku vše v kompetenci jedné instituce – orgánu SPOD (výběr a příprava pěstounů, umístování dětí do vhodných pěstounských rodin, kontrola a doprovázení dlouhodobých i přechodných pěstounů). Přechodnými pěstouny se mohou stát pouze páry s výchovnými zkušenostmi (které již vchovaly

vlastní děti). Předpokladem je též liberální postoj pěstounů a určitá otevřenost, která umožňuje dobrou spolupráci se všemi zúčastněnými stranami.

V kraji Ansbach je praxí umístit do přechodné péče až děti od věku 3 let. U mladších dětí je snaha umístit je přímo do péče dlouhodobých pěstounů či osvojitelů, ovšem s rizikem návratu dětí do původní rodiny. Tato praxe byla prosazena po příliš dlouhém setrvávání dětí v přechodné péči, se kterým se nyní potýkáme i v České republice. Pokud takto malé děti (do 3 let věku) setrvávají 1 rok a déle v péči přechodných pěstounů, dochází zde k nové traumatizaci dětí při jejich odloučení od přechodných pěstounů, jak dokládá teorie vztahové vazby. Je tedy pro děti v každém případě šetrnější umístění přímo do dlouhodobé péče. V případě, že dojde k návratu dětí do biologické rodiny, je tato skutečnost pro pěstouny či osvojitele zatěžující. Zájem dětí by však měl být vždy upřednostněn před zájmem dospělých.

Doprovázení přechodných pěstounů v Ansbachu
Kvalitní doprovázení ze strany OSPODu je pro

pěstouny velmi důležité. Bez něj rodiny nemohou svoji roli dlouho vykonávat a brzy končí. V Bavorsku se hovoří o funkci sociálního pracovníka v pěstounské rodině jako o funkci nárazníku mezi jednotlivými stranami (biologický rodič, pěstoun, dítě). Sociální pracovník tak má vždy významnou roli při zprostředkování kontaktů s biologickou rodinou, při přípravě těchto kontaktů a jejich asistování. Kontakty s biologickou rodinou probíhají poměrně často (obvykle 1x týdně) a důležitá je při nich funkce objasnění situace rodiny (clearingu). Na clearingu se podílejí také přechodní pěstouni. Jejich pozorování jsou zaznamenávána a pomáhají sociálním pracovníkům při stanovení dalšího postupu.

Kontakty s biologickou rodinou

Kontakty s biologickou rodinou bývají vždy asistované, konají se na neutrálním místě a sleduje se při nich zájem rodičů o dítě a jejich výchovné kompetence. Významnou součástí doprovázení je funkce sociálního pracovníka jakožto prostředníka při domluvě a přípravě kontaktů s biologickou

rodinou. I když jsou přechodní pěstouni zkušení, zprostředkování kontaktů se ukazuje jako výhodnější. Biologičtí rodiče žádají při kontaktech velmi mnoho a není vždy možné jim vyhovět. Sociální pracovník kontakty pečlivě připravuje. Podmínky kontaktů se domlouvají nejprve s dítětem. Dítě samo může rozhodnout o podmínkách kontaktu. Dítě samo určí, zda ho smí rodič objímat, brát do náruče, jak dlouho má asistovaný kontakt trvat apod. Rodiče i pěstouni jsou seznámeni s podmínkami kontaktu a jsou připravováni na různé rizikové situace, např. případy, kdy musí být kontakt z nejrůznějších důvodů přerušen.

Objasnění perspektivy

Doprovázející sociální pracovník pravidelně hovoří s dítětem o jeho další perspektivě. Dle názoru bavorských odborníků není vhodné nechávat tento úkol pouze na pěstounech. Pokud hovoří s dítětem sociální pracovník, mluví z pozice úřadu a dítě přijímá informace jiným způsobem než od pěstounů.

Pokud např. pěstouni informují dítě o nutnosti odchodu z rodiny, může mít dítě pocit, že ho pěstouni nechtějí mít doma a posílají ho pryč.

Sociální pracovník je s přechodnými pěstouny v pravidelném kontaktu. Vyslechne si jejich starosti a pozorování. Pro pěstouny je důležité, že se mohou svěřit se svými starostmi. Přechodní pěstouni jsou vnímáni jako partneři OSPODu. Účastní se případových konferencí, podílí se na sestavení individuálního plánu.

Předávání dětí

Předávání dítěte z přechodné péče do dlouhodobé péče se neřídí – jako je tomu v České republice – datem nabytí právní moci rozsudku. Dítě odchází do nové rodiny, když je na přechod připravené. Také tempo předávání se řídí podle dítěte. Sociální pracovník proces předávání řídí, zkušeným pěstounům přitom přenechává větší volnost. Délka předávání je velmi individuální a odvíjí se od věku dítěte a jeho připoutání k přechodným pěstounům.

Doprovázení přechodných pěstounů v Dolním Rakousku

Systém PPPD

Systémy přechodné pěstounské péče jsou v jednotlivých spolkových zemích velmi různorodé. V Dolním Rakousku funguje přechodná pěstounská péče (Kurzeitpflege) následujícím způsobem: k dispozici je zde 16 profesionálních přechodných rodin v zaměstnaneckém poměru. Přechodné pěstounské rodiny jsou zaměstnané na částečný úvazek (6 hodin týdně) u organizace Peter PAN – Pflege und Adoption in Niederösterreich. Tento systém doplňují rodiny, které nejsou profesionální. Tyto rodiny dostávají odměnu pouze v době, kdy mají u sebe dítě. Přechodná pěstounská péče by měla trvat maximálně půl roku. V některých případech bývá tato doba překračována. Do přechodné pěstounské péče jsou umísťovány děti ve věku od 0 do 5 let. Starší děti (školou povinné) jsou přijímány spíše v zařízeních rodinného typu. Profesionální přechodní pěstouni si nemohou vy-

bírat, jaké dítě do rodiny přijmou. Přestávky na regeneraci jsou velmi krátké (často pouze 1 až 2 týdny).

Doprovázení přechodných pěstounů má v Dolním Rakousku na starosti úřad zemské vlády. Sociální pracovníci zemské vlády úzce spolupracují se sociálním pracovníkem dítěte. Sociální pracovník dítěte rozhoduje o odebrání dítěte z rodiny, o jeho případném návratu do rodiny nebo dalším umístění. Sociální pracovník zemské vlády vybírá volnou přechodnou rodinu pro odebrané dítě, poskytuje přechodným pěstounům poradenství, zajišťuje asistované kontakty a přechod dítěte do dlouhodobého umístění.

Předávání dětí přechodným pěstounům

K předávání dětí do přechodné péče dochází obvykle v prostorách zemské vlády. K předání se dostaví sociální pracovnice s dítětem, přechodní

pěstouni, v některých případech i biologičtí rodiče. Pokud se předávání účastní i rodiče, proběhne ihned i úvodní schůzka a je stanoveno, jak budou probíhat kontakty s rodiči. Stává se též, že si přechodní pěstouni vyzvedávají dítě v porodnici.

Kontakty s biologickou rodinou

Kontakty s biologickou rodinou probíhají vždy asistovanou formou v neutrálním prostředí (v prostorách zemské vlády). Komunikaci s biologickou rodinou zajišťuje výhradně sociální pracovník. Rodiče nemají na pěstouny žádný přímý kontakt, oficiálně ani nesmí znát jejich bydliště. Kontakty s biologickou rodinou jsou nabízeny jedenkrát týdně. Pokud rodiče nepřicházejí a nespolupracují, žádné kontakty se nekonají. Vše, co probíhá v rámci kontaktů, je dokumentováno a použito k vyhodnocení situace dítěte a kompetencí biologických rodičů. Často se asistovaných kontaktů

účastní i psycholog. Místo konání kontaktů je stanoveno tak (různé prostory zemské vlády – St. Pölten, Zwettl, ...), že se kontakty konají v blízkosti bydliště dětí, ne v blízkosti bydliště rodičů. Sociální pracovník může rozhodnout, že jsou kontakty pro dítě nevhodné.

Pravidelně probíhají rozhovory s biologickou rodinou, co se bude dít dál. Buď dostanou rodiče větší podporu a děti se k nim vrátí (v tom případě se kontakty zesilují), nebo je vyhledána dlouhodobá pěstounská rodina. V případě, že je rozhodnuto o dlouhodobé pěstounské péči, proběhne nejprve seznámení a pak je sestaven plán, jak bude probíhat předávání dítěte. Délka předávání dítěte je velmi rozdílná – od několika dnů až po několik týdnů. Při předávání se postupuje podle potřeb dítěte. Rychlost předávání se odvíjí od věku dítěte, kvality navázané vztahové vazby i zkušenosti nových pečujících osob.

Závěrem

V Bavorsku i v Dolním Rakousku je přechodná pěstounská péče chápána jako velmi závažné opatření pro děti v ohrožujících situacích. Doba trvání přechodné péče by měla sloužit k pečlivému zvážení možnosti návratu do biologické rodiny a je poslední šancí původní rodiny upravit své poměry tak, aby byl návrat dítěte možný. V případě umístění dítěte do dlouhodobé péče by pak již nemělo být setrvávání dítěte v dlouhodobé péči zpochybňováno a jeho návrat opětovně zvažován. Tato zásada je v praxi uplatňována i přesto, že legislativa obou zemí s možností návratu dítěte z dlouhodobé péče do biologické rodiny (podobně jako v ČR) počítá.

Závěrečné slovo

Sylva Dvořáčková, vedoucí Poradny NRP SPR Brno

Na konferenci jsme vyslechli podnětné příspěvky zástupců Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, Krajského úřadu Jihomoravského kraje, orgánu sociálně-právní ochrany dětí i cenné zkušenosti přechodných pěstunek a doprovázejících organizací.

Od přijetí zákona č. 359/1999 Sb. a jeho novelizovaného znění (zákon č. 401/2012 Sb.), uvedeného do praxe od 1. 1. 2013, uběhlo již šest let. Je proto možno hodnotit jeho přínosy.

Sdružení pěstounských rodin doprovází celkem 405 pěstounských rodin, z toho 16 rodin přechodných pěstounů. Je potěšitelné, že místo do ústavní péče jsou děti, které nemohou vyrůstat u vlastních, biologických rodičů, umísťovány do péče přechodných pěstounů.

Do této formy pěstounské péče přicházejí děti v nejrůznějším věku, od narození až do zletilosti.

V přechodných pěstunech získávají blízké osoby, díky jejichž citlivé péči si vytvoří základní důvěru ve svět a schopnost navazovat fungující vztahy.

Máme vždy velkou radost, když si biologičtí rodiče upraví podmínky k tomu, aby se mohlo dítě vrátit do jejich péče, do přirozeného rodinného prostředí. Ne vždy je to však možné. Mrzí nás, že uplyne dlouhá doba, než je možno svěřit dítě do osvojení nebo pro něj vyhledat dlouhodobou pěstounskou rodinu.

S politováním musíme konstatovat, že zájemců o dlouhodobé pěstounství není dostatek. Stává se proto, že po období, kdy se přechodní pěstouni dítěti maximálně věnují, dítě si k nim vytvoří jedinečnou citovou vazbu, se pro ně dlouhodobí pěstouni nenajdou. Posledním řešením bývá umístění dítěte do péče ústavní.

Je zcela pochopitelné, že děťátko, které se v rodině zdárně vyvíjí a navázalo již citové vazby k pěstounům, je znovu ohroženo přesunem do ústavního zařízení. Pro pěstouny, kteří se s láskou o dítě starají 24 hodin denně více než jeden rok, je situace předání dítěte do ústavního zařízení šokující a často nepřijatelná. Máme případy, kdy se přechodní pěstouni rozhodli stát dlouhodobými, aby zabránili umístění dítěte do ústavu a jeho další traumatizaci.

Důležité je položit zodpovědným orgánům dotaz, proč je dlouhodobých pěstounů málo, zda stát dělá skutečně pro rozvoj náhradní rodinné péče maximum tak, abychom mohli dostát Úmluvě o právech dítěte a stále nedrželi prvenství v počtu dětí umístěných v ústavní péči.

Zcela jistě je třeba navýšit odměňování dlouhodobých pěstounů, které v současné době

nedosahuje ani částky minimální mzdy. Je třeba mít na paměti, že rozhodnutí stát se pěstounem není rozhodnutí krátkodobé. Často je třeba s dítětem zůstat doma a plně se mu věnovat. S tím souvisí i otázka nedostatečné výše příspěvku pro stanovení výpočtového základu důchodu.

Stejně tak je nedostatečný státní příspěvek na výkon pěstounské péče. Ten nebyl od roku 2012 valorizován a nutí doprovázející organizace k úsporným opatřením, která však mohou být důvodem i ke snížení kvality poskytovaného doprovázení.

Věříme, že předním hlediskem sociálně-právní ochrany, na které společně participujeme, bude především zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství i podpora náhradní rodinné péče před péčí institucionální.

O autorech

Mgr. Ondřej Bouša

Vystudoval psychologii na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity, kde nadále působí a výzkumně se zabývá zejména tématem utváření identity v adolescenci a vynořující se dospělosti. V předchozí pozici (psycholog Pedagogicko-psychologické poradny Ústeckého kraje) pracoval mimo jiné s dětmi, které měly výchovné potíže, a se školními třídami. Od roku 2010 pracuje jako psycholog na Úřadě pro mezinárodněprávní ochranu dětí, od srpna 2016 zde vede psycho-

Alžběta Hlásková

Dlouhodobě se věnuje oblasti PPPD a neurobiologického vývoje dětí. Původním povoláním je rehabilitační pracovnice. V roce 2014 si doplnila

logické oddělení. Věnuje se problematice mezinárodního osvojení (kde přímo spolupracuje se zahraničními partnery a žadateli o osvojení), tzv. „mezinárodním rodičovským únosům“ a řešení rodičovských konfliktů (mediaci) jak v rámci ČR, tak u zahraničních rodin. Dlouhodobě se aktivně podílí na vzdělávání různých aktérů v náhradní rodinné péči (jejich vzdělávání, přípravách, supervizním vedení), mj. je lektorem odborné přípravy žadatelů podle moderní metodiky PRIDE.

vzdělání pro sociální pracovníky. Zároveň Alžběta vyhledává příležitosti pro vzdělávání se v této oblasti přímo od zdroje. Absolvovala kurzy před-

ních odborníků na téma neurobiologického vývoje a terapeutických přístupů k dětem v náhradní rodinné péči (Petra Winnette, Ph.D., Jonathan Baylin, Ph.D., Daniela Hughes, Ph.D., Arthura Becker-Weidman, Ph.D.), kurz Harvard University

Ludka Kamenská

Adoptivní matka, pěstounka a nyní i pěstounka na přechodnou dobu, dříve obchodnice, poradkyně pro image, lektorka společenského chování, výtvarnice a sociální asistentka, vždy přítom i knihomolka. Od roku 2013 pečuje o miminka, aby ta nemuse-

PhDr. Miloslav Macela

Expert v oblasti ochrany práv dětí. Více než 20 let působil ve veřejné správě, mimo jiné jako radní Pardubického kraje odpovědný za sociální oblast a neziskový sektor nebo jako ředitel Odboru rodiny a ochrany práv dětí Ministerstva

(Fundamentals of Neuroscience: Brain), SDG Academy (Early Childhood Development) aj. Různou formou péče její rodiny prošlo během let více než 30 dětí různého věku. Díky tomu má unikátní příležitost ověřovat poznatky v praxi.

la do ústavu, než budou moci být dána adoptivním rodičům. V současné době odevzdala deváté vypiplané miminko, viděla devatero šíleně šťastných rodičů a podeváté jí puklo srdce smutkem z rozloučení a bezbřehým štěstím ze štěstí druhých.

práce a sociálních věcí ČR. V této funkci se podílel na přijetí Národní strategie ochrany práv dětí a významné novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí. V současné době působí jako nezávislý odborník.

Mgr. Petr Pucholdt

V letech 1995–2000 pracoval jako psycholog v Pedagogicko-psychologické poradně Hodonín, od roku 2000 se jako zaměstnanec krajského úřadu podílí na posuzování žadatelů, provádí psycho-

sociální vyšetření a diagnostiku pro účely zprostředkování NRP, od roku 2015 se pak primárně věnuje problematice pěstounské péče na přechodnou dobu.

Mag. Alena Vítková

Působí ve Sdružení pěstounských rodin od roku 2011. Kromě vedení mezinárodních projektů se od roku 2013 věnuje doprovázení pěstounských rodin. Od roku 2011 do roku 2018 vytvářela ve

Sdružení pěstounských rodin vzdělávací programy pro pěstouny. Od roku 2019 pracuje na pozici vedoucí pobočky Sdružení pěstounských rodin v Kroměříži.

JUDr. Zuzana Zárasová

Je absolventkou Právnické fakulty Univerzity Karlovy, v roce 2009 vykonala rigorózní zkoušku. Při studiu získala pracovní zkušenosti v advokacii i neziskové organizaci se zaměřením na pomoc obětem domácího násilí, pracovní právo a poradenství v oblasti sociálního zabezpečení. Od

roku 2008 byla zaměstnána u Krajského soudu v Praze na trestním oddělení, od roku 2011 působí na Ministerstvu práce a sociálních věcí ČR v oddělení sociálně-právní ochrany dětí a od roku 2019 v nově vzniklém oddělení koncepce náhradní rodinné péče.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

*Publikace vznikla v rámci projektu *Procesy práce s pěstouny na přechodnou dobu*, CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_065/0003839, podpořeného z prostředků Evropského sociálního fondu. Realizátorem projektu bylo Sdružení pěstounských rodin z.s. ve spolupráci s partnery Pfad für Kinder Landesverband (Německo) a PAN Pflege und Adoption in Niederösterreich (Rakousko).*

Sdružení pěstounských rodin z.s. je nestátní nezisková organizace, která od roku 1995 doprovází pěstouny, osvojitele a jejich děti. Posláním spolku je podporovat pěstounské rodiny a jiné pečující osoby v jejich rozhodnutí dát dětem, které to potřebují, šťastnou a spokojenou rodinu. A také poskytovat trvalou podporu, poradenství, odbornou pomoc, vzdělávání a doprovázení dětem a pečujícím osobám/v evidenci.

*Sdružení pěstounských rodin z.s.
Anenská 10, 602 00 Brno
www.pestouni.cz*

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

